

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ
ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Τριαντάφυλλος Ε. Σχλαβενίτης

Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΝΤΗΣ ΚΑΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
PIANO DI STUDI / EKTHESIS MAΘHMATΩN:
ΒΕΝΕΤΙΑ 1794

ΑΝΑΤΥΠΟ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ 34 (2004)

BENETIA 2004

Τριαντάφυλλος Ε. Σκλαβενίτης

Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΝΤΗΣ ΚΑΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
PIANO DI STUDI / EKTHESIS MAΘHMATΩN:
BENETIA 1794

Στὸν τιμητικὸν τόμον γιὰ τὸν δάσκαλόν μας στὴ Βενετία Μ. I. Μανούσακα παρουσιάζω καὶ ἀνατυπώνω, ἀπὸ τὸ μοναδικὸν γνωστὸν ἀντίτυπο, τὸ δίγλωσσο, ἵταλικὰ καὶ ἑλληνικά, φυλλάδιο, ποὺ τύπωσε στὴ Βενετία τὸ 1794 ὁ λόγιος, μεταφραστής καὶ ἐπιμελητής βιβλίων, δημόσιος καὶ ἴδιωτικὸς δάσκαλος Σπυρίδων Βλαντῆς (1765-1830), δ Κυθήριος.¹

1. Κύρια πηγὴ γιὰ τὴ βιογραφία του παραμένει τὸ ἄρθρο τοῦ μαθητῆ του Αἰμίλιου Τυπάλδου-Πρετεντέρη (Emilio de Tipaldo, 1798-1878) στὸ συλλογικὸν ἔργο ποὺ ἐπιμελήθηκε, *Biografia degli Italiani illustri*, τ. 5, Βενετία 1837, σσ. 385-390, ἀπ' ὃπου καὶ ἀνάτυπο: *Biografia di Spiridione Blandi scritta dal Prof. Emilio De Tipaldo* (Θ. I. Παπαδόπουλος, *'Ιονικὴ Βιβλιογραφία Bibliographie Ionienne 16ος-19ος αιώνας. Ἀνακατάταξη - Προσθήμες - Βιβλιοθῆκες*, τ. 1 1508-1850, Ἀθήνα 1998, σ. 402 ἀρ. 2315). Ἡ βιογραφία μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν Δ. Λ. Ἐν Κερκύρᾳ, καὶ δημοσιεύτηκε: «Σπυρίδων Βλαντῆς», *Πανδώρα* 8 (1857-1858), 145-150 καὶ Ἡ Χρονολόγις, *Ημερολόγιον τοῦ 1866*, Βενετία, Τυπογραφεῖον Ἀγίου Γεωργίου, σσ. Α'-Λ', μὲ πρόλογο Σπυρίδωνος Βελούδη. Χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Κ. Σάθα, *Βιογραφία τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Εθνεγροσίας (1453-1821)*, Ἀθήνα 1868, σσ. 688-690, τὸν Π. Χιώτη, *Ιστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Ἐπτανήσου*, τ. 6, Ζάκυνθος 1887, σσ. 334-336 καὶ ἀπὸ τὸν Σπ. Α. Βλαντή [Λευκάδιο], «Τρεῖς σύγχρονοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους [Α' Ἀθανάσιος Ψαλλίδας, Β' Δημήτριος Δάρβαρις] Γ' Σπυρίδων Βλαντῆς», *Ἐπτανησιακὴ Ἐπιθεώρησις* 1 (1923), 159-161, ὁ ὅποιος δημοσίευσε καὶ ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Δαλματίας καὶ Ἀλβανίας Βενεδίκτου Κράλιεβιτς, Σεμπενίκο 21 Ἀπριλίου 1811, πρὸς τὸν Σπ. Βλαντή, σχετικὴ μὲ τὴν πρότασην νὰ ἔλθει ὡς δάσκαλος στὸ Σεμπενίκο τῆς Δαλματίας, μὲ τὴν ἀκόλουθη σημείωση: «Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, μεοῦ ὅλων τῶν χειρογράφων τοῦ Βλαντῆ, διέσωσεν ὁ Αἰμίλιος Τυπάλδος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὅποιου περιῆλθον εἰς τὸν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρόν του Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτην, εύρισκονται δὲ ἥδη εἰς χειρας ἡμῶν, παραδοθέντα χάριν τῆς ὄμωνυμίας, παρὰ τῆς εὐγενοῦς δεσποινῆς Ζωῆς Μουρούζη, χήρας τοῦ Νάνου Βαλαωρίτη, υἱοῦ τοῦ ποιητοῦ». Ο συγγραφέας παρέδωσε στὸν Ἀρχειοφυλακεῖο Λευκάδας δύο φακέλους [σημερινὲς ἐνδείξεις στὰ Ἀρχεῖα Νομοῦ Λευκάδας: 30β, 30γ] γιὰ τὸν παπποῦ του Σπυρίδωνα (βλ. Λουκία Δρούλια, «Σπυρίδων Βλαντῆς (1782-1857)», *Ο Ἐργαστῆς* 2 (1964), 214-221) καὶ τὸν πατέρα του Ἀνδρέα (βλ. Σπ. Ι.

Πρόκειται για ἔνα πλήρες σχέδιο προγράμματος σπουδῶν σὲ τρεῖς κύκλους-τάξεις, μὲ χρονικὴ διάρκεια τριῶν, τεσσάρων καὶ τεσσάρων ἑτῶν ἀντίστοιχα, γιὰ παιδιὰ ἀπὸ 5 ὁκ 16 ἑτῶν τουλάχιστον. Τὸ φυλλάδιο κλείνει μὲ τύπο συμφωνίας πρὸς συμπλήρωση γιὰ τὰ δίδακτρα καὶ τὸν τρόπο πληρωμῆς τους. Μὲ ἄλλα λόγια μποροῦμε νὰ σημειώσουμε ὅτι ἔχουμε στὰ χέρια μας ἔνα ἐνημερωτικὸ «διαφημιστικὸ» φυλλάδιο γιὰ παροχὴ ὑπηρεσιῶν Ἰδιωτικῆς διδασκαλίας ὅμαδικῆς καὶ οἰκοδιδασκαλίας, κάτι σὰν τὰ μεταγενέστερα προσπέκτους.²

'Ασδραχάς, «'Ανδρέας Κάλβος. 'Ανέκδοτα καὶ ἀθηναϊστα κείμενα», 'Ἐλληνικὴ κοινωνία καὶ οἰκονομία ἡ' καὶ ιθ' αἱ. ('Υποθέσεις καὶ προσεγγίσεις), Αθήνα 21988, σσ. 281-304, 393-406). Οἱ φάκελοι αὐτοί, ὅταν τοὺς μελέτησε ὁ Σπ. Ι. 'Ασδραχάς τὸ 1963, δὲν περιεῖχαν ἀρχειακὸ ὑλικὸ γιὰ τὸν Κυθήριο Βλαντῆ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσωπογραφία του, ἡ ὥποια καὶ φωτογραφήθηκε καὶ ἐντάχθηκε στὸ 'Αρχεῖο προσωπογραφιῶν τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν 'Ερευνῶν τοῦ 'Εθνικοῦ 'Ιδρυμάτος 'Ερευνῶν, ἀπ' ὅπου καὶ δημοσιεύεται ἀδῶ (βλ. πίνακα). Τὸ 2004, ποὺ ἐρεύνησα τοὺς φακέλους, δὲν βρήκα οὔτε τὴν προσωπογραφία, ἀλλὰ μόνο δύο φύλλα ἀπὸ τὴν πρώτη γραφὴ τοῦ δημοσιεύματος τοῦ Λευκάδιου Βλαντῆ.

'Απὸ τὶς νεότερες μελέτες: 'Ο 'Α. Ε. Καραθανάσης, 'Ἡ Φλαγγίνειος Σχολὴ τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975, σσ. 134-136, κ.ἄ., παρακολουθεῖ τὸν βίο καὶ τὰ ἔργα τοῦ Βλαντῆ, προσκομίζοντας νέες ἀρχειακὲς πληροφορίες, ἀλλὰ ἀγνοώντας, ὅπως δηλώνει, τὴ βιογραφία τοῦ E. de Tipaldo, στερεῖ τὴν προεγγισή του ἀπὸ εὐεργετικοὺς συσχετισμούς. 'Ἡ 'Αρτεμη Ξανθοπούλου-Κυριακοῦ, 'Ἡ 'Ἐλληνικὴ Κοινότητα τῆς Βενετίας (1797-1866). Διουκητὴ καὶ οἰκονομικὴ ὁργάνωση, ἐκπαιδευτικὴ καὶ πολιτικὴ δραστηριότητα, Θεσσαλονίκη 1978, παρακολουθεῖ τὴ δράση τοῦ Βλαντῆ μὲ βάση τὸ 'Αρχεῖο τῆς 'Ἐλληνικῆς Κοινότητας, φωτίζοντας λεπτομέρειες καὶ διορθώνοντας παλαιότερες παρανοήσεις. Βλ. καὶ Εύθ. Σουλογιάννης, «'Ἡ Σχολὴ Φλαγγίνη στὴ Βενετία. Μιὰ πρώτη συμβολὴ στὴν ίστορία τῆς λειτουργίας της (1824-1907)», Δελτίον 'Ιστορικῆς καὶ 'Εθνολογικῆς 'Εταιρείας τῆς 'Ελλάδος 26 (1983), 203-326 (καὶ ἀνάτυπο σ. XV+126+1 χ. ἀρ.). Σημαντικές συσχετίσεις καὶ νέες πληροφορίες παρέχει τὸ βιβλίο τῆς Margerita Losacco, Antonio Catiforo e Giovanni Veludo interpreti di Fozio, Μπάρι, Dedalo 2003.

2. [σ. 1:] PIANO DI STUDI, Proposto alla Gioventù da S. V. VENEZIA MDCCXLIV. [στὴ σ. 13:] ΕΚΘΕΣΙΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ, Σχεδιασθεῖσα Παρὰ Σ. B. BENETIA ἀψῆδ.

120 (15,5 × 8,5 ἑκ.), 23σ. + 1 λ. (1 ἑξάδιο). Λευκές οἱ σσ. 2, 12, 14, 24. "Ἄδετο μὲ κλωστοραφή. Χωρὶς ὄνομα τυπογραφείου, ἀλλὰ τοῦ Νικολάου Γλυκῆ.

Βιβλιοθήκη 'Ιερᾶς Μονῆς Βατοπαιδίου 'Αγίου "Ορούς (ἀκατάταχτα). Φωτοανατυπώνεται στοὺς πίνακες αὐτοῦ τοῦ τόμου. Οἱ σελ. 8-9 παραλήφθηκαν κατὰ τὴν φωτογράφηση *

[ε]

Στὴν ἴταλικὴ σελίδα τίτλου ἡ χρονολογία λαθεμένη = MDCCXCIV. Τὸ ἴταλικὸ καὶ τὸ ἔλληνικὸ κείμενο ἔχουν ἀντιστοιχία καὶ κατανέμονται στὶς σ. 1-12 καὶ 13-24 ἀντίστοιχα μὲ ὅμοια τάξη καὶ ὅμοια σελιδοποίηση.

Στὴ σ. 3 ἀπόστασμα Cicero de Divin λατινικά.

Στὴ σ. 15 Κικέρων περὶ Θεοῦ ἀρχαῖα ἔλληνικά.

Στὴ σ. 4 τὸ ἱδιο ἴταλικά.

Στὴ σ. 16 νέα ἔλληνικά.

Στὴ σ. 5 Classe Infima

Στὴ σ. 17 Τάξις Πρώτη.

Στὶς σ. 6-7 Classe Inferiore

Στὶς σ. 18-19 Τάξις Δευτέρᾳ.

Στὶς σ. 8-9 Classe Superiore.

Στὶς σ. 20-21 Τάξις Τρίτῃ.

* καὶ προστίθυκαν ἐδῶ ἐκ τῶν μετίρων.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὸ φυλλάδιο τυπώνεται τὸ ἔτος διορισμοῦ τοῦ Βλαντῆ, ὡς διευθυντῆ και δασκάλου τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς και περίπου δέκα χρόνια ὑστερα ἀπὸ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του, κατὰ τὰ ὄποια προσπάθησε νὰ συμπληρώσει αὐτοδιδασκόμενος τὴν ἐκμάθηση τῆς Ιταλικῆς και τῆς ἑλληνικῆς και τῶν ἀντίστοιχων ἀρχαίων γλωσσῶν, τῆς λατινικῆς και τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς και νὰ διοκληρώσει παράλληλα ἕνα παιδαγωγικὸ σύστημα διδασκαλίας, ἀρνούμενος τὴν παράδοση τῶν γραμματοδιδασκάλων, στὸ γενικότερο κλίμα τοῦ Διαφωτισμοῦ, μεταφράζοντας και συντάσσοντας κατάλληλα ἐγγειρίδια γιὰ τὴ διδασκαλία. Τὴν παιδαγωγικὴ αὐτὴ προσπάθεια θὰ συνεχίσει ὅλη του τὴ ζωή.

Λίγα στοιχεῖα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ νὰ ψηλαφήσουμε τὴν κατάσταση τῆς Βενετίας στὸ λυκόφως της, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση της στοὺς Γάλλους και τῆς ἔξουθενωμένης ἑλληνικῆς κοινότητας, μὲ παρακμασμένη τὴ Φλαγγίνειο Σχολὴ και τοὺς "Ἐλληνες νὰ ἀναζητοῦν τοὺς δικούς τους δρόμους γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν ἀλλὰ και νὰ γραμματίσουν τὰ παιδιά τους στὴν Ιταλικὴ και στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα." Ανάμεσά τους και δ Σπυρίδων Βλαντῆς, ποὺ γεννήθηκε στὴ Βενετία τὸ 1765, ἀπὸ Κυθήριους γονεῖς, τὸν Φραγκίσκο Βλαντὴ και τὴν 'Ελένη Στάθη.³ Σπούδασε στὴ Φλαγγίνειο Σχολὴ ἀπὸ τὶς 30 Αὐγούστου 1776 ὁς τὶς 5 Αὐγούστου 1782,⁴ ἀπὸ τὰ 11 ὁς τὰ 17 του χρόνια, μὲ δάσκαλο τὸν 'Αγάπιο Λοβέρδο, ἵερέα, ἱεροχήρυκα, λόγιο, ἐπιμελητὴ και λογοκριτὴ βιβλίων, δάσκαλο και διευθυντὴ τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς (1766-1794), ποὺ δίδασκε και στὴν ἀτύπως λειτουργούσα 'Ελληνικὴ Σχολὴ, ως maestro della Nazione, μὲ συμπληρωματικὴ ἀμοιβή.

"Η θερμὴ ἀφιέρωση ἀπὸ τὸν Βλαντὴ στὸν Λοβέρδο τῆς μετάφρασης τῆς 'Αποθήκης τῶν παιδῶν, τὸ 1788, μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι και τὰ ἐγκύκλια γράμματα ἔμαθε κοντὰ στὸν Λοβέρδο: «Κατέψυγον εἰς τὰς ἀγκάλας σου ἐκ παιδικῆς ἡλικίας και ἀνετράφην μὲ τὸ γάλα τῆς διδασκαλίας σου. "Αν ἐπροχώρησα ὀλίγον τι εἰς τὴν μάθησιν, ἀν ἀπόκτησα τὴν ἀγάπην τῆς σπουδῆς και τῆς ἀληθείας, δι μισθὸς εἶναι ὅλος ἐδικός σου, εἶναι τῶν πατρικῶν σου νουθετημάτων». ⁵

Στὶς σ. 9-10 'Ηλικίες μαθητῶν και
χρονικὴ διάρκεια τάξεων.

Στὴ σ. 11 Διδακτρα και χρονοδιάγραμμα
πληρωμῆς.

Στὶς σ. 21-22 ὅμοια.

Στὴ σ. 23 ὅμοια.

3. E. de Tipaldo, «Σπυρίδων Βλαντῆς», *Πανδώρα* 8 (1857-58), 145· Καραθανάσης,
'Η Φλαγγίνειος Σχολὴ, σ. 134.

4. Καραθανάσης, ὁ.π., σ. 134.

5. Τὸ ἀπόσπασμα βλ. 1'. Σ. Πλουμίδης, «Δύο πρόλογοι βιβλίων (1790-1791) τοῦ Σπυρίδωνα Βλαντῆ», *Παρονασσός* 13 (1971), 591· δ ΐδιος, *Πρόλογοι και κατάλογοι Τυπογραφείων Βενετίας και Βιέννης (1668-1876)*, 'Αθήνα 1978, σ. 14. 'Ο 'Αγάπιος Λοβέρδος τεκμηριωμένα δίδαξε στὴν 'Ελληνικὴ Σχολὴ (1768-1783), βλ. Καραθανάσης, ὁ.π., σσ. 89,

Γιὰ τὶς περιορισμένες σπουδές του μετὰ τὴν Φλαγγίνειο Σχολή, ἀπὸ τὴν ὅποια ἀποφοίτησε τὸ 1782, ἔχουμε τὴν μαρτυρία τοῦ βιογράφου του Emilio de Tipaldo: «ἡκροάσθη τῶν μαθημάτων τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἔνθα καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν περὶ τοὺς πολιτικοὺς νόμους σπουδὴν, διακούσας τοῦ δεινοῦ καθηγητοῦ Οὐβάλδου Βρεγολίνου. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν μαθημάτων του, δὲν τῷ ἐπέτρεψε νὰ μεταβῇ εἰς Παταύιον ἡ ἔνδεια τῆς οἰκογενείας του, ἥτις ἡνάγκασε πως αὐτὸν νὰ λάβῃ θέσιν παρά τινι ἐμπόρῳ «Ἐλληνι ἐν Ἐνετίᾳ διατρίβοντι. Ἄλλ ἡ τοιαύτη ἀσχολία δὲν ἐπέτρεψεν αὐτὸν τῆς θεραπείας τῶν γραμμάτων, κυρίως δὲ τῆς μελέτης τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἡ ὑπόληψις ἦν μετ' οὐ πολὺ ἐκτήσατο, ἐχορήγησεν αὐτῷ οὐκ ὀλίγους μαθητάς, οὓς καὶ ἐν τῇ ἴδιᾳ αὐτοῦ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ἐδίδασκε, τοῦτο ἐπαγγειλάμενος ἄχρι τῆς τελευτῆς τοῦ βίου».⁶ Τὶς πληροφορίες αὐτὲς διευκρίνει καὶ συμπληρώνει ὁ Λευκάδιος Βλαντῆς: «ἐδέχθη μικρὸν θέσιν λογιστοῦ ἐν τῷ ἐμπορικῷ οἴκῳ τοῦ «Ἐλληνος Χομοντζόγλου διὰ νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν πορισμὸν τοῦ ἄρτου τῆς οἰκογενείας του. Ὁφείλων νὰ παραμένῃ ἐν τῷ γραφείῳ ἀπὸ πρωτας μέχρις ἐσπέρας, ἀλλὰ καὶ διακαιούμενος ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς παιδείας, κατώρθωσε νὰ ἀναγνώσῃ —μεταξὺ τοῦ Καθολικοῦ καὶ τοῦ Ἡμερολογίου— τοὺς Ἰταλοὺς κλασσικοὺς [...] διέφλεγεν δὲ πόθος νὰ γίνῃ ἐγκρατῆς τῆς πατρίου γλώσσης καὶ φιλολογίας [...] διὰ νὰ τὴν διδάξῃ κατόπιν εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἐν Βενετίᾳ Ἐλληνόπαιδας, ὃν τινας μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους ἤκουε λαλοῦντας, ἔν τε τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ δρυθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ τὴν Ἰταλικήν, δὲ πόθος του δὲ οὗτος ἐπραγματώθη ἀμα ὡς πολλοὶ τούτων προσῆλθον εἰς τὴν κατ' οἶκον ἰδιωτικήν του Σχολήν. Διὰ ταύτης, διὰ τῶν νεανικῶν δημοσιευμάτων του, διὰ κηρυγμάτων ἐν τῷ περικαλλεῖ ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἐπὶ πλέον δὲ διὰ φιλολογικῶν διαλέξεων, γινομένων παρ' αὐτοῦ ἐν ἐσπεριναῖς συναθροίσεσιν ἀριστοκρατικῶν οἴκων τῆς Βενετίας, κατὰ τὰ τότε ἐν Ἰταλίᾳ ἐθίζομενα, ὃν διαλέξεων τὴν πρώτην εἶχε δόσει εἰκοσαετῆς ὃν, δὲ Βλαντῆς διε-

128-132. Τὸ σχολεῖο τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων τῆς Ἐλληνικῆς Ἀδελφότητας, ἡ Ἐλληνικὴ Σχολή, ἰδρύθηκε τὸ 1593 καὶ παρόλα τὰ προβλήματα λειτουργίας (μὲν διακοπές καὶ διαστήματα ἀττιπηγικές λειτουργίας) κάλυπτε τὶς συλλογικές ἀνάγκες τῆς Ἀδελφότητας γιὰ ἐγκυκλια ἐκπαίδευση. Δάσκαλοι (*maestri della Nazione*) ἦταν οἱ ιερωμένοι, οἱ δάσκαλοι τῆς Φλαγγινείου κυρίως καὶ οἱ λόγιοι τῆς Ἐλληνικῆς παροικίας. Ὁ δάσκαλος ἐκλεγόταν καὶ ἀμειβόταν ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα, μέσω τῶν κληροδοτημάτων κυρίως. Τὸ κενά ποὺ δημιουργοῦνταν ἀπὸ τὴν πλημμελὴ λειτουργία τῆς Ἐλληνικῆς Σχολῆς καὶ τὴν ἐπιθυμία τῶν Ἑλλήνων γιὰ καλύτερη καὶ πληρέστερη ἐγκυκλια ἐκπαίδευση, κάλυπταν ἡ ἰδιωτικὴ διδασκαλία καὶ ἡ οἰκοδιδασκαλία καὶ φυσικὰ οἱ γονεῖς πλήρων τὰ συμφωνημένα δίδακτρα. Οἱ δάσκαλοι τῶν ἰδιωτικῶν μαθημάτων προέρχονταν ἀπὸ τοὺς ιερωμένους, τοὺς δασκάλους καὶ τοὺς λογίους τῆς παροικίας. Βλ. Καραθανάσης, ὅ.π., σσ. 27-28, 85-89.

6. E. de Tipaldo, «Σπυρίδων Βλαντῆς», 145. Ο καθηγητής: Ubaldo Bregolini. Ἀκαδημία: Istituto.

φημίσθη [...]».⁷ Δέν γνωρίζουμε ότι ο Λευκάδιος ίστορικός αντλησε αύτες τις πληροφορίες από τα κατάλοιπα Βλαντῆ, που είχε στάχερια του. Είναι μαρτυρημένο ότι τα χρόνια 1789-1790 διετέλεσε γραμματέας της 'Αδελφότητας.⁸

Τα ίδια χρόνια μπόρεσε να έκδωσει στὸ τυπογραφεῖο Γλυκῆ τέσσερα δικά του βιβλία, που ἐκφράζουν τις ἀπόψεις ποὺ διαμόρφωσε γιὰ ἔνα σύστημα ἀγωγῆς μὲ μεταρρυθμιστικὰ προτάγματα, στὸ πλαίσιο τῶν ίδεῶν ἐνδὸς ἥπιου Διαφωτισμοῦ, ποὺ φτάνει καὶ στὴ Βενετία, μέσω τῶν βιβλίων ποὺ γράφονται καὶ μεταφράζονται καὶ τοῦ περιοδικοῦ τύπου ποὺ τὶς προβάλλει. Ή ἐπιλογή, ή μετάφραση καὶ ή ἔκδοση ἀπὸ τὸ 1788 τοῦ βιβλίου τῆς Mme Jeanne-Marie Le-prince de Beaumont (1711-1780), *Le Magasin des Enfans, ou Dialogues entre une sage gouvernante avec ses élèves* (1756),⁹ μὲ ἑλληνικὸ τίτλο 'Ἀποθήκη τῶν Παιδῶν, ἦτοι Διάλογοι μεταξὺ σοφοῦ διδασκάλου καὶ διαφόρων εὐγενῶν αὐτοῦ μαθητῶν, τοῦ ἔδινε τὴ δυνατότητα, ὅχι μόνο νὰ προβάλλει θεωρητικὰ τὶς παιδαγωγικὲς ἀπόψεις ποὺ πίστευε, συμπληρώνοντας τὰ προλεγόμενα τῆς συγγραφέως, ἀλλὰ νὰ ἔχει καὶ ἔνα πολύτομο βιβλίο-βοήθημα γιὰ τὴν καθημερινὴ σχολικὴ πράξη (τ. 1-2, 1788· τ. 3, 1790· τ. 4, 1793).¹⁰

7. Σ.π. Βλαντῆς «Τρεῖς σύγχρονοι διδάσκαλοι», 159.

8. Καραθανάσης, δ.π., σ. 134 σημ. 8.

9. Τὸ ἔργο μεταφράστηκε στὶς περισσότερες εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες καὶ κυκλοφοροῦσε ὡς τὸν προχωρημένο 19ο αἰώνα. Ο Βλαντῆς ἀναφέρει ιταλικὴ ἔκδοση στὴ Βιτσέντσα. Στὸν πρόλογο τοῦ πρώτου τόμου (1788) ἀναπτύσσει τὸ σχέδιό του νὰ μεταφράσει τοὺς 12 τόμους τοῦ ἔργου (Πλουμίδης, *Πρόλογοι καὶ κατάλογοι*, σ. 18). "Οταν ἀναφέρεται στὶς ἐπόμενες δύο τετράδες τόμων, ποὺ θὰ ηθελει νὰ μεταφράσει καὶ νὰ ἔκδώσει, σημειώνει: «Εἰς δὲ τοὺς τέσσαρας τῶν νέων ἀπὸ χρόνων ΙΕ' ἔως κβ'» καὶ «εἰς τοὺς ὕστερους τέσσαρας, ὅπου χρησιμεύουν διὰ τοὺς νέους χρόνων κβ' καὶ ἐπέκεινα». Θεωρῶ ὅτι ἡ δεύτερη τετράδα, ἵσως καὶ ἡ τρίτη, ἀνήκουν στὸ ἔργο τῆς ίδιας συγγραφέως: *Magasin des adolescentes, ou Dialogues entre une sage gouvernante et ses élèves*, ποὺ πρωτοτυπώθηκε στὸ Λονδίνο τὸ 1760, σὲ 4 τόμους, ἀλλὰ σὲ μεταγενέστερες ἐκδόσεις φαίνεται πῶς τυπωνόταν σὲ 2 τόμους μὲ τέσσερα μέρη. (Στὴν 'Εθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς 'Ελλάδας, ὑπάρχουν, ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῆς 'Αβινιὸν 1801, τὸ τρίτο καὶ τέταρτο μέρος τοῦ δεύτερου τόμου).

10. Θ. Ι. Παπαδόπουλος, 'Ἐλληνικὴ Βιβλιογραφία (1466 ci.-1800), τ. Α' 'Αλφαριθμητικὴ καὶ χρονολογικὴ ἀνακατάταξις', Αθήνα 1984, ἀρ. 993 [στὸ ἔξης Θ. Π. Α']. Οι ἔξι αὐτοφίας περιγραφές τῶν τ. 1-3: Γ. Σ. Πλουμίδης, «Τὰ ἐν Παδούῃ παλαιὰ ἑλληνικὰ βιβλία (*Biblioteca Universitaria - Biblioteca Civica*). Μετὰ προσθηκῶν εἰς τὰς Βιβλιογραφίας Ε. Legrand καὶ Δ. Γκίνη - Β. Μέξα», Θήσαυρίσματα 5 (1968), 229-232 ἀρ. 14· τοῦ τ. 4: Χ. Γ. Χοτζάκογλου, «'Ἐλληνικὰ χειρόγραφα καὶ παλαιότυπα στὴ Σερβικὴ' Ορθόδοξη Βιβλιοθήκη τοῦ 'Αγίου Ανδρέα (Szentréndre) Βουδαπέστης», Τετράδια 'Ἐργασίας 24 (2002), 154-155 ἀρ. 29. Τὸ βιβλίο στάθηκε ἐξαιρετικὰ καλότυχο ἀφοῦ γνώρισε τουλάχιστον 17 ἐκδόσεις: 1794-1797 (Θ. Π. Α' 994· Χοτζάκογλου ἀρ. 30-31)· 1803 (Φ. 'Ηλιού, 'Ἐλληνικὴ Βιβλιογραφία τοῦ 19ου αἰώνα. Βιβλία-Φυλλάδια, τ. Α' 1801-1818, 'Αθήνα 1997, ἀρ. 1803.11· στὸ ἔξης: 'Ηλιού, 19ος αἰ., Α')· 1805 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1805.9, 10)· 1806 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1806.8)· 1807 (· ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', σσ. 227-228)· 1813-1814 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1813.6, 1814.10)· 1815 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ.

"Αν τὸ δεύτερο βιβλίο του, ἡ μετάφραση τῆς κωμῳδίας 'Ο Καφενές του Carlo Goldoni (1791),¹¹ δὲν συνδέεται ἀμεσα μὲ τὶς παιδαγωγικές του ἐπιδιώξεις, τὰ δύο λεξικά του, *Νέον Λεξικὸν ἵταλογραμμικὸν συλλεχθὲν ἐκ τοῦ... λεξικοῦ... τῆς... Κρούσκας καὶ πλοντισθὲν* (1792)¹² καὶ *Λεξικὸν ἵταλικὸν* καὶ

1815.13-16)· 1817 εἰκονογραφημένη ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1817.13-16)· 1819 (Φ. 'Ηλιού, «Ἐλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863. Προσθήκες - Συμπληρώσεις», *Τετράδια Ἑργασίας* 4 (1983), ἀρ. 180 (Α 2303)· στὸ ἔξῆς 'Ηλιού, *ΤΕ*)· 1820 (Δ. Γκίνης - Β. Μέζας, 'Ἐλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863, ἀρ. 1210· στὸ ἔξῆς: ΓΜ)· 1831 (ΓΜ 2011 καὶ 'Ηλιού, *ΤΕ* 4, ἀρ. 348)· 1832 'Ανδρεόλας (ΓΜ 2151 καὶ 'Ηλιού, *ΤΕ* 10 (1988), 435, ἀρ. 740 (Α 5240)· 1840 Φοῖνιξ (ΓΜ 3262, 'Ηλιού, *ΤΕ* 4, ἀρ. 586)· 1852 Φοῖνιξ (ΓΜ 10637)· 1853 'Αγίου Γεωργίου (Θ. Ι. Πλαπόδπουλος, *Ιονικὴ Βιβλιογραφία*, ἀρ. 3500)· 1864 Φοῖνιξ (Παπαδόπουλος, *Ιονικὴ Βιβλιογραφία*, ἀρ. 4312). [Γ'Ο Βλαντῆς τύπωνε τὰ βιβλία του στὸ τυπογραφεῖο Γλυκοῦ κυρίων. Στὶς σημειώσεις αὐτῆς τῆς ἐργασίας, ὅπου δὲν ἀναγράφεται τυπογραφεῖο, ἐννοεῖται τοῦ Γλυκοῦ]. 'Η 'Αποθήκη τῶν παίδων χρησιμοποιήθηκε ὥς ἀνάγνωσμα καὶ ὡς διδακτικὸ βιβλίο (στὴν 'Ἐπτάνησο Πολιτεία καὶ ἐπισήμως τὸ 1805· βλ. 'Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1805.10, 6πως καὶ στὰ σχολεῖα τῶν παραδονιάβιων ἡγεμονιῶν· βλ. Ariadna Camariano-Cioran, *Les Académies principales de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Θεσσαλονίκη 1974, σσ. 315, 510). Βλ. καὶ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Γ. Σ. Πλουμίδη (σημ. 5) καὶ Μ. Ι. Μερακλής, «Ἐνας παλιός πρόλογος σὲ παιδικὸ βιβλίο», *Παιδικὴ λογοτεχνία, Θεωρία καὶ πράξη*, ἐπιμ. "Αντα Κατσίκη-Γκιβάλου, 'Αθήνα 21995, σσ. 25-31. [:Χρημοποιεῖται ἡ ἔκδοση τοῦ 1819 καὶ ἀς διευκρινιστεῖ ὅτι ἡ 'Αποθήκη τῶν παίδων τοῦ Μιχαήλ Γεωργίου, Βιέννη 1819 καὶ ἡ 'Αποθήκη τῶν παίδων τοῦ Νεοφύτου Δούκα, Βιέννη 1814 δὲν εἶναι μεταφράσεις τοῦ βιβλίου τῆς Beaumont· βλ. 'Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1809.4, 1814.11, 12. 'Ο Μιχαήλ Γεωργίου στὸ προσόμιο του ἐπαναλαμβάνει κατὰ λέξη τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Βλαντῆ γιὰ τὴν ἀκαταλληλότητα τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ὡς ἀναγνωστικῶν. 'Η ἐπανάληψη τοῦ τίτλου 'Αποθήκη τῶν παίδων καὶ ἡ διαλογικὴ μορφὴ τῶν βιβλίων αὐτῶν ἀποδεικνύει τὴν αἰσθηση ποὺ προκάλεσε ἡ ἔκδοση τῆς μετάφρασης τοῦ Βλαντῆ].

11. Θ. Π. Α' 2517 καὶ Β' 824. 'Υπάρχει καὶ ἀρχειακὴ πληροφορία γιὰ δεύτερη ἔκδοση: Θ. Π. Α' 2518. 'Ο Γ. Σ. Πλουμίδης, «Δύο πρόλογοι», 594-597 καὶ *Πρόλογοι καὶ κατάλογοι*, σσ. 25-26, ἀναδημοσίευσε ἀπὸ τὶς σ. 5-15 τοῦ πρωτοτύπου τὴν ἀφερωματικὴ ἐπιστολὴ στὸ χορηγὸ τῆς ἔκδοσης καθὼς καὶ τὸν πρόλογο τοῦ Βλαντῆ. "Αξια ἐπισήμανσης εἶναι ἡ προσπάθεια δικαιολόγησης τῆς γλώσσας τῆς μετάφρασης, ποὺ διατυπώνει στὸν πρόλογο τοῦ *Νέον Λεξικοῦ*, 1792: ἡ κοινότερη καὶ βάρθρος γλώσσα ταιριάζει γιὰ μὰ σειρὰ βιβλιαρίων χρήσμων γιὰ τὴν ἀπλὴ παιδεία τῶν ἀνθρώπων, ποὺ δὲν γνωρίζουν ἄλλη γλώσσα ἐκτὸς ἀπὸ αὐτήν." Αλλωστε τὰ βιβλιάρια αὐτὰ γραμμένα ἡ μεταφρασμένα σὲ ἀπλὸ καὶ χυδαίκο ὕφος, εἶχαν καὶ ἔχουν μεγάλη ζήτηση. (Βλ. πρόχειρα: Γ. Γ. Λαδάς - Α. Δ. Χατζήδημος, *Ἐλληνικὴ Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1791-1795*, 'Αθήνα 1971, σ. 78).

12. 'Ιταλοελληνικὸ ἐρμηνευτικὸ λεξικό, τὸ δποῖο συμπληρώνεται μὲ συνοπτικὸ γεωγραφικὸ λεξικό, κανόνες ιταλικῆς ὁρθογραφίας καθὼς καὶ κανόνες ιταλικῆς προσωδίας καὶ προφορᾶς, κατάλογο ἐξόχων 'Ελλήνων καὶ Λατίνων κλασικῶν συγγραφέων, πίνακες τῶν ἀριθμῶν τῶν 'Ελλήνων καὶ τῶν Λατίνων (Θ. Π. Α' 1379). 'Απὸ τὰ συμπληρώματα τοῦ *Νέον Λεξικοῦ* ἀνατυπώθηκαν ἀμέσως, τὸ 1792, σὲ φυλλάδιο, τὰ περὶ ιταλικῆς ὁρθογραφίας καὶ προφορᾶς μὲ τίτλο: *Συνταγμάτιον διηρημένον εἰς δύνω βιβλία* (Θ. Π. Β' 1144) καὶ τὸ Λεξικὸν γεωγραφικὸν πρόχειρον ιταλο-γραμμικόν, 1815 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1815.56),

γραικικὸν πρόχειρον (1794),¹³ ἀποτελοῦν στηρίγματα τῆς καθημερινῆς του διδασκαλίας. Ιδιαίτερα τὸ νέο λεξικὸ εἶναι δική του σύνθεση λεξικοῦ καὶ κανόνων δρθιογραφίας καὶ προφορᾶς τῆς Ἰταλικῆς γιὰ ἐκείνους «όποῦ ποθοῦσι νὰ μάθωσι καταλεπτῶς τὴν Ἰταλικὴν διάλεκτον»¹⁴ καὶ γι' αὐτὸ ἀναζητοῦσε χορηγούς, καθὼς χρειάζονταν πεντακόσια δουκάτα γιὰ τὴν ἔκδοση. Τελικῶς ὁ τυπογράφος Γλυκής, ὁ ὄποῖος τοῦ εἶχε ζητήσει νὰ ἐκσυγχρονίσει τὸ πρόχειρο λεξικὸ γιὰ νὰ τὸ ἔκδωσει (1794), μὲ δικά του ἔξοδα ἀνέλαβε καὶ τὴν ἔκδοση

1819 (ΓΜ 1168), 1838 (ΓΜ 2987). Τοῦ Νέου Λεξικοῦ μᾶς είναι γνωστές 9 ἑκδόσεις: 1806 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1806.60), 1815 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1815.58), 1819 (ΓΜ 1169· πβ. καὶ 'Ηλιού, 19ος αἱ., Α', σ. 576), 1832 'Ανδρεώλας (ΓΜ 2203), 1835 (ΓΜ 2516), 1838 (ΓΜ 2990), 1838 'Ανδρεώλας (ΓΜ 2991), 1852 Φοῖνιξ (ΓΜ 5729). Πολὺ ἀργότερα συνέταξε καὶ τὸ 1821 τύπωσε τὸ Λεξικὸν πρόχειρον τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, μὲ ἐρμηνεία στὴν ἀπλὴ διάλεκτο καὶ παραδείγματα κειμένων γιὰ χρήση τῶν σχολείων, ἐργασία στηριγμένη στὰ λεξικὰ τοῦ Γεωργίου Κωνσταντίνου καὶ 'Ανθιμού Γαζῆ (ΓΜ 1319). Τέλος ἐπιμελήθηκε: Λεξικὸν τὸ μέγα τοῦ Βαρύνου, 1801 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1801.27). Λεξικὸν Ἑλληνικὸν τοῦ 'Αν. Γαζῆ, τ. 1-3, 1809, 1812, 1816 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1809.2, 1812.4, 1816.11). Λεξικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης τοῦ Γρ. Ζαλίκογλου, 1815 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1815.57). Λεξικὸν τῆς γραικικῆς, γαλλικῆς τε καὶ ιταλικῆς τοῦ Γ. Βεντότη, 1816 καὶ 1820 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1816.58· ΓΜ 1243).

13. Στοιχειώδες έρμηνευτικό ιταλοελλήνικό λεξικό σε μικρό σχῆμα, το δόποιο είχε άρχισει νά έκδιδεται από τά τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας ἀπό τὸ 1772 (Γιὰ τὶς ἔκδόσεις 1772-1783 βλ. Θ. Ι. Παπαδόπουλος, *Βιβλιοθήκης Ἀγίου Ὄρους. Παλαιά ἐλληνικά ἔντυπα, Ἀθήνα* 2000, σ. 599· Θ. Π. Α' 3597, 3598, 3599 (= 5913), 3600 (= 5914). Προοριζόταν γιὰ ὅσους ήθελαν νά μάθουν γρήγορα τὴν ιταλική, γι' αὐτὸ σημειωνόταν καὶ ἡ προφορά τῆς ιταλικῆς λέξης ἀλλὰ καὶ ἡ προφορά τῆς ἐλληνικῆς μετάφρασης. Τὸ λεξικὸ συμπληρώνουν προσευχὲς καὶ στὶς δύο γλῶσσες καὶ διάφοροι κατάλογοι (καρπερῶν δένδρων, ἀρμάτων, κατέργων καὶ καραβίων τῆς τουρκικῆς ἀρμάδας, ἀνέμων, ψωριῶν κ.λπ.). "Οπως καὶ οἱ προηγούμενες ἔκδόσεις, ἡ ἔκδοση τοῦ Βλαντῆ ἔχει (δώδεκα) διαλόγους ἐλληνικὰ καὶ ιταλικά (δὲ δωδέκατος βενετσιάνικα). Οἱ συνομιλητὲς ἀναφέρονται σὲ πολλὰ θέματα τῆς καθημερινότητας καὶ παρουσιάζουν νέες ἔκδόσεις τοῦ τυπογραφείου Γλυκῆ, διαλεγόμενοι σὲ ὕφος γκολντονικὸ καὶ ἀρχαϊκὴ ἀφέλεια (Γιὰ τὴν λεξικογραφία καὶ τοὺς διαλόγους βλ. Caterina Carpinato, «Appunti di lessicografia in greco volgare», *Ἐτήμησις Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη*, Ἡράκλειο 2000, σσ. 107-139· ἡ ἱδια, «Τί ὁρίζεις, τί προστάζεις; Θέλεις νά ἀγοράσεις βιβλία; Ἐχομένη», Τὸ ἔντυπο ἐλληνικὸ βιβλίο 15ος-19ος αἰώνας, *Πρακτικὰ Διεθνοῦς Συμποσίου*, Δελφοί, 16-20 Μαΐου 2001, Ἀθήνα 2004, σσ. 217-243). Τὸ λεξικὸ συνέχιζε νά έκδιδεται καὶ τὸν 19ο αἰώνα μὲ προσαρμογές στὴν ὥλη του: 1797 (Θ. Π. Α' 1380), 1806 (Ἡλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1806.51), 1815 (Ἡλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1815.88), 1817 (Ἡλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1817.110), 1848 (ΓΜ 4883), 1854 (ΓΜ 6254). Οἱ ἔκδόσεις τοῦ 1815 καὶ 1817 δὲν ἀναγράφουν τὸ ὄνομα τοῦ Βλαντῆ. Οἱ ἔκδόσεις τοῦ 1848 καὶ 1854 δὲν ἀναγράφουν ἐπιμελητή. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἐπιμελητής στὸ τυπογραφεῖο Γλυκῆ εἶναι ὁ Πολυχρόνιος Φιλιππίδης (1797-1864). Βλ. καὶ Carpinato, «Θέλεις νά ἀγοράσεις», σ. 233.

14. Πρόλογος στή μετάφραση τοῦ *Καφενὲ* τοῦ Goldoni (1791) = Πλουμίδης, «Δύο πρόλογοι», 596.

τοῦ νέου λεξικοῦ καὶ μάλιστα χωρὶς τὶς συντομεύσεις, ποὺ εἶχε ζητήσει νὰ ἐπιφέρει ὁ Βλαντῆς στὸ Α καὶ Β στοιχεῖο, μὲ ἀποτέλεσμα τὰ ἐπόμενα στοιχεῖα (C-Z) νὰ εἶναι πληρέστερα καὶ νὰ χρειάζονται προσθῆκες στὸ δύο πρῶτα, οἱ ὄποιες καὶ τυπώθηκαν στὸ τέλος τοῦ λεξικοῦ.¹⁵

“Οπως οἱ ἀνάγκες τῆς διδασκαλίας τὸ ἀπαιτοῦσαν, ἔτοιμασε καὶ μία Ἰταλικὴ γραμματικὴ «ἀκριβεστάτη πρὸς χρῆσιν τῶν φιλόντων μανθάνειν τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τὴν ὅποια ἐσύνθεσα μὲ ἀκραν ἐπιμέλειαν, ἔχων πρὸ διφθαλμῶν τούς νεωτέρους καὶ πλέον εἰδήμονας γραμματικούς». Ή πορεία πρὸς τὴν ἔκδοσή της θὰ χρειαστεῖ μία δεκαετία, παρόλο ποὺ μιὰ μερίδα τῶν μαθητῶν του τὴν ζητοῦσε, ἐπειδὴ ὅχι μόνο ἥθελαν ἀλλὰ καὶ ἔπρεπε νὰ μάθουν Ἰταλικά: «Ἀφ' οὗ ἔλαβα τὴν τύχην νὰ παραδίδω τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν εἰς πολλοὺς τῶν ὁμογενῶν μου (οἱ ὄποιοι συχνάκις ἔρχονται ἀπὸ διαφόρους τόπους εἰς ταύτην τὴν μητρόπολιν, μὲ σκοπὸν νὰ ἀπεράσουν ἔπειτα εἰς τὸ Πατάβιον διὰ νὰ σπουδάξουν τὴν ἵατρικὴν ἢ ἀλλας ἐπιστήμας) ἐσύνθεσα μίαν σύντομον γραμματικὴν Ἰταλικὴν ἐξηγημένην εἰς τὸ ἀπλοῦν γραικικὸν καὶ αὐτὴν πάντοτε ἐμεταχειρίσθην χειρόγραφον μέχρι τῆς σήμερον, ὅποιο διὰ προτροπὴν μάλιστα καὶ παρακίνησιν τῶν ἴδιων μαθητῶν μου ἀποφάσισα νὰ τὴν ἐκδώσω εἰς φῶς πρὸς κοινὴν ὀφέλειαν».¹⁶

Καθὼς ὄλοκλήρωσε καὶ ἀνάγγειλε τὸν σχεδιασμό του, καταθέτει καὶ τὴν μαρτυρία τοῦ παιδιοῦ τῆς ἐλληνικῆς διασπορᾶς γιὰ τὸ πῶς στάθηκε μπροστὰ στὶς δύο «μητρικές» γλῶσσες καὶ τὶς ἀντίστοιχές τους ἀρχαῖες: «Ἐγὼ ἀδελφοί, ἀγκαλὰ καὶ τέκνον γνήσιον τῆς ὁρθοτομουμένης ἡμῶν πίστεως καὶ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὅμως διὰ τὴν συνήθειαν ταύτης τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὅποια ἐγεννήθην, τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν ἐθήλασα μὲ τὸ γάλα καὶ τόσον εἰς αὐτήν,

15. *Νέον Λεξικόν*, 1792. Πρόλογος Σπ. Βλαντῆ, σσ. VI-VII. Βλ. πρόχειρα Λαδᾶς-Χατζηδήμος, 1791-1795, σ. 155.

16. Τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν πρόλογο τοῦ Βλαντῆ στὴ μετάφραση τοῦ *Kaferne* (1791), Πλουμίδης, «Δύο πρόλογοι», 597. «Ο πρόλογος αὐτὸς λειτουργεῖ ὡς ἀγγελία γιὰ τὰ λεξικὰ τοῦ 1792 καὶ 1794 καθὼς καὶ γιὰ τὴ Γραμματικὴ τῆς Ἰταλικῆς ποὺ ἐκδόθηκε τὸ 1800 καὶ ἀποτελεῖ ἀνανέωση τῆς Γραμματικῆς τῶν βενετικῶν τυπογραφείων (1774, 1778, καὶ 1780). Ή Γραμματικὴ συντάχθηκε κατὰ μίμησιν τοῦ Κορτιτζέλλη (΄Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1803.35· βλ. καὶ Πλουμίδης, *Πρόλογοι* καὶ κατάλογοι, σ. 65: «εἰς τὸν τόπον τῆς τοῦ Κορτικελλίου Γραμματικῆς»). Η *Grammatica della lingua Italiana* τοῦ Βλαντῆ γνώρισε τουλάχιστον 15 ἐκδόσεις: 1800 (ΓΜ 8)· 1803 (΄Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1803.35)· 1806 (΄Ηλιού, 19ος αἱ., Α', σ. 199)· 1807 (΄Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1807.15)· 1815 (΄Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1815.47)· 1816 (΄Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1816.41)· 1818 (΄Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1818.32)· 1821 (ΓΜ 1297)· 1829 (΄Ηλιού TE 4, ἀρ. 313 (Α 2414)· 1831 'Ανδρεώλας (ΓΜ 2034)· 1839 'Ανδρεώλας (ΓΜ 3104)· 1847 Φοῖνιξ (ΓΜ 4514)· 1851 "Αγιος Γεώργιος (ΓΜ 5377)· 1852 Φοῖνιξ (ΓΜ 5651)· 1862 Φοῖνιξ (ΓΜ 9021)· 1865 "Λγιος Γεώργιος (΄Ηλιού TE 10, 91 ἀρ. 49 = Παπαδόπουλος, 'Ιονικὴ Βιβλιογραφία, ἀρ. 4628).

ὅσον καὶ εἰς τὴν λατινικὴν ἡκολούθησα ὅλον τὸν δρόμον τῶν μαθημάτων μου. Καὶ μετὰ ταῦτα μὲ κόπους πολλούς, μὲ τὴν συναναστροφὴν καὶ πρᾶξιν, μὲ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν βιβλίων, καὶ μάλιστα μὲ τὸ μέσον τῶν δύο ἀνωθεν γλωσσῶν, δλίγον τι ἐπροχώρησα καὶ εἰς τὴν μάθησιν τῆς ἡμετέρας, διὰ τὴν συγγένειαν, διόπου αὔταις αἱ τρεῖς διάλεκτοι ἔχουσιν ἀναμεταξύ των».¹⁷

Τὸ δωδεκάτομο βιβλίο τῆς Beaumont ἐπέλεξε δὲ Βλαντής νὰ μεταφράσει ἀπὸ τὰ γαλλικὰ ὡς ἔνα μικρὸ δεῖγμα τῆς θεριμῆς του ἐπιθυμίας νὰ προσφέρει ὠφέλεια στοὺς νέους τοῦ γένους του. Πρόκειται γιὰ ἔνα βιβλίο, ποὺ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ διαλόγους τῆς δασκάλας μὲ μαθητριές της στὸ πρωτότυπο, τοῦ δασκάλου μὲ μαθητές του στὴν ἑλληνικὴ μετάφραση (6-8 διάλογοι σὲ κάθε τόμο). Κύριο μέρος κάθε διαλόγου καλύπτει ἡ διήγηση ἀληθινῶν, πλαστῶν ἢ μυθικῶν διηγήσεων τοῦ δασκάλου, ποὺ προκαλοῦν συζήτηση γιὰ νὰ ἀναζητηθοῦν ἢ νὰ διευχρινιστοῦν γνώσεις, νὰ συζητηθοῦν συμπεριφορὲς καὶ νὰ ἔξαχθοῦν ἥθικοπλαστικὰ συμπεράσματα καὶ νὰ ἀναδειχθοῦν πρότυπα. Στοὺς τέσσερις τόμους, ποὺ μεταφράστηκαν ἑλληνικά, τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κειμένου ἀναφέρεται ἐκλεκτικὰ σὲ ἵστορίες ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη (ἀπὸ τὸν Κατακλυσμὸν ὡς τὸν Ροβοάμ, γιὸ τοῦ Σολομώντα). Παρεμβάλλονται διηγήσεις καὶ συζητήσεις ἀπὸ τὴ Γεωγραφία (γεωμορφολογία, χῶρες τῆς Εὐρώπης), Φυσικὴ (φυτά, ζῶα, φυσικὰ φαινόμενα), Ἰστορία (ἵστορίες προσώπων, σημειώσεις γιὰ ὄρους, γεγονότα καὶ φαινόμενα). ‘Ο τρόπος γραφῆς εἶναι ἀπλός, δὲ ρυθμὸς γοργός, ἡ διήγηση σαγηνευτική. ‘Ο μεταφραστὴς ἔδωσε ἔνα κείμενο σὲ ἀπλῆ, λαϊκότροπη γλώσσα, ὅπως ἔκεινη τῶν χρονογράφων καὶ τῶν διδάχων καὶ κέρδισε τὸ μεγάλο στοίχημα, ποὺ εἶχε βάλει καὶ τὸ πρωτότυπο, ἀλλὰ καὶ ἡ μετάφραση: νὰ ἀρέσει στὰ παιδιά καὶ νὰ εἶναι γραμμένο μὲ πρωταρχικὸ κριτήριο νὰ τὸ καταλαβαίνουν. “Ετσι θὰ ἡταν χρήσιμο γιὰ τὴν ἀγωγὴ τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὴν ὁποία ἔξαρτᾶται ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου καθὼς ἡ καλὴ ἀνατροφὴ σχηματίζει τὰ καλὰ ἥθη.

Αὐτές οἱ ἀκρόδαντες πεποιθήσεις τῶν αἰσιόδοξων ἀνθρώπων τοῦ Διαφωτισμοῦ «πυροπολοῦν» τὰ εἰσαγωγικὰ κείμενα, ποὺ ἔγραψε δὲ Βλαντής, στοὺς τρεῖς πρώτους τόμους τῆς πρώτης ἔκδοσης τοῦ ἔργου (1788-1790) ἀναχωνεύοντας καὶ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικὰ κείμενα τοῦ πρωτοτύπου. Στὶς μεταγενέστερες ἔκδόσεις συγχώνευσε ὅλα τὰ εἰσαγωγικὰ κείμενα στὸν μοναδικὸ πρόλογο τοῦ πρώτου τόμου, στηριγμένο κυρίως στὸν πρόλογο τοῦ τρίτου τόμου (1790). Παρόλο ποὺ τὰ κείμενα τοῦ Βλαντῆ πρέπει νὰ διαβαστοῦν συγκριτικὰ μὲ τὰ κείμενα τῆς Beaumont, ἐμεῖς θὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε ὡς ἔχουν σ’ αὐτὴ τὴν προσέγγιση καὶ μάλιστα στὴ μορφὴ τῆς πρώτης ἔκδοσης, τότε ποὺ δὲ Βλα-

17. Στὸν ἕδιο πρόλογο, Πλουμίδης, δ.π. Τὰ κατάλοιπα τοῦ Σπυρίδωνος Βελούδη (1815-1866) ποὺ φυλάσσονται στὸ ‘Ἐλληνικὸ Ινστιτοῦ Βενετίας, εἶναι μία πολὺ καλὴ μαρτυρία γιὰ τὸν ἀγώνα τῶν ‘Ἐλλήνων τῆς Βενετίας νὰ μάθουν ἑλληνικά.

ντής ἀναζητᾶ τὶς ἀρχὲς ἐνὸς προγράμματος ἀγωγῆς καὶ καθὼς τὰ κείμενα τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου τόμου γράφηκαν ἐναὶ ὡς τρία χρόνια μετὰ τὴν κυκλοφορία τοῦ πρώτου τόμου, περιέχουν καὶ τὶς ἀπαντήσεις στὶς ἀντιδράσεις ποὺ προκάλεσε ἡ ἔκδοση τοῦ βιβλίου καὶ τὶς προτάσεις του γιὰ τὴν κατάστρωση ἐνὸς ἐκδοτικοῦ προγράμματος βιβλίων ὑποστηρικτικῶν στὸ νέο σύστημα ἀγωγῆς.¹⁸

‘Ο Βλαντῆς πίστευε ὅτι τὸ δωδεκάτομο βιβλίο θὰ μποροῦσε νὰ συντροφεύει τὸν μαθητὴ σὲ ὅλα τὰ χρόνια τῶν προπανεπιστημακῶν του σπουδῶν, ἢ ὡς τὰ 22 χρόνια καὶ πιὸ πέρα, καθὼς ὄλοκληρώνει τοὺς κύκλους τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, τῆς Γεωγραφίας, τῆς Φυσικῆς, τῆς Κοσμικῆς Ἰστορίας, τῶν ἴστοριῶν καὶ τῶν μύθων καὶ «νουθετεῖ καὶ εὐφορίνει, διορθώνει καὶ οἰκοδομεῖ τὰ ἥθη, καὶ μᾶς δίδει ἐναὶ τέλειον τύπον τῆς τῶν παιδῶν Ἀγωγῆς. Λέγω ἀδιστάκτως ὅτι ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ὅχι μόνον εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τοὺς νέους, ἀλλ’ ὡφέλημος εἰς κάθε πρόσωπον, δόποίας καὶ ἀν εἶναι τάξεως καὶ ἥλικίας. Ο ἀπαίδευτος θέλει εὔρει τὸ μέσον νὰ φωτισθῇ χωρὶς κόπον καὶ διεπιαδευμένος θέλει ὁρεχθῆ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν σαφήνειαν τῆς μεθόδου».¹⁹

‘Η ἵδεα ὅτι προσφέρει ἐναὶ βιβλίο, στὸ δόποιο ὅλοι θὰ ἔχουν εὔκολη καὶ εὐχάριστη πρόσβαση, τὸν κάνει νὰ ἀπορρίπτει τοὺς φόβους, ὅτι οἱ ἐναλλαγὲς στὴν παρουσίαση τῆς ὅλης διαφόρων ἐνοτήτων μποροῦν νὰ προξενήσουν σύγχυση καὶ ἐπιχειρηματολογεῖ, καὶ στὸν πρόλογο τοῦ τρίτου τόμου, γιὰ τὴν πληρότητα τῶν περιεχομένων τοῦ ὅλου συγγράμματος καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ ἔργου στὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς: «Εὐρίσκεις τὴν ἀκολούθησιν τῶν Ἱστοριῶν τῆς Ἀγίας Γραφῆς· ὑπόθεσις βέβαια χρησιμωτάτη καὶ ὅλη θεία· μάλιστα αὐτὴν τὴν σπουδὴν δὲν πρέπει ποτὲ νὰ παρατρέχωμεν, ἀν μᾶς μέλη διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ἥθῶν καὶ διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδίων μας. Εὐρίσκεις τὴν μέθοδον τῆς Γεωγραφίας, ἐτέρᾳ σπουδὴ πλήρης ἥδυτητος καὶ περιεργείας καὶ τόσον προσήκου-

18. Τὰ «εἰσαγωγικὰ» κείμενα τοῦ Βλαντῆ στὴν πρώτη ἔκδοση, τόμοι 1-3 (1788-1790): τ. 1, σσ. 27-30. Ἀφιέρωση τῆς μετάφρασης στὸν Ἀγάπιο Λοβέρδο, διευθυντὴ τοῦ Φλαγγινιανοῦ Φροντιστηρίου: σσ. 31-36. Πρόλογος: τ. 2, σσ. 5-12. Πρόλογος: τ. 3, σσ. 5-9. Ἀφιέρωση στοὺς χορηγοὺς Ἀμβρόσιο καὶ Μιχαὴλ Ράλλη, σσ. 11-17. Πρόλογος: [Τὰ κείμενα αὐτὰ ἀναδημοσίευσε δὲ Πλουμίδης, Πρόλογοι καὶ κατάλογοι, σσ. 14-25] τ. 3, σσ. 18-22: *Βιβλία διοῦ ἔπειρε πὰ τυπωθοῦν πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν τῆς πρώτης καὶ κατωτέρως τάξεως* [= Πλουμίδης, «Δύο πρόλογοι», 592-594]. Στὸ τέλος τοῦ τ. 2, σσ. 209-214 δημοσιεύονται τὰ ὀνόματα τῶν συνδρομητῶν, ποὺ ἀνταποκρίθηκαν στὴν ἀθησαύριστη Ἀγγελία, ποὺ πρέπει νὰ κυκλοφόρησε τὸ 1786 ἢ τὸ 1787 (Βλ. Πλουμίδης, «Τὰ ἐν Παδούῃ», 230-232· δὲ διός, Πρόλογοι καὶ κατάλογοι, σ. 15).

19. Πλουμίδης, Πρόλογοι καὶ κατάλογοι, σσ. 16-17. Τὴν ἀνάγκη χρησιμοποίησης ἐνὸς βιβλίου στὴν ἀρχὴ τῆς ἔκπατευσης τῶν παιδῶν, ὑποστηρίζει καὶ δὲ Ιώσηπος Μοισιόδας, *Πραγματεία περὶ παιδῶν ἀγωγῆς ἢ παιδαγωγία* [1779], Δεύτερη ἔκδοση: ‘Ἐπιμέλεια, εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις Γρ. Καραφύλλης, Κοζάνη 1998, σ. 110. Βλ. παρακάτω (σημ. 51).

σα και οικεία εἰς τὴν Ἰστορίαν. Οἱ δὲ Μῦθοι, ὅταν συμφωνοῦσι μὲ τούτους, δποῦ περιέχονται εἰς τὸ παρὸν ποίημα, ἥγουν ὅταν εἶναι ἡθικοὶ και νουθετικοί, τι ἄλλο δύνανται νὰ προξενήσουν πάρεξ ἀγαλλίασιν και ὠφέλειαν μεγαλωτάτην;».²⁰

Στοὺς προιόγους τοῦ δεύτερου και τοῦ τρίτου τόμου ἀπάντησε «εἰς κάποιας ἀντιλογίας», ποὺ διατυπώθηκαν μετὰ τὴν κυκλοφορία τοῦ πρώτου τόμου. Ἡ πρώτη ἀντιλογία σχετίζεται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας παιδείας, ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ μιὰ μειονότητα, ὅπως ἡ ἑλληνορθόδοξη σὲ μιὰ πόλη ὅπως ἡ Βενετία: «Ἡμεῖς και οἱ υἱοὶ μας, λέγουν μερικοί, ἡμποροῦμεν νὰ σπουδάσωμεν τὸ βιβλίον εἰς τὸ πρωτότυπον ἢ τὴν ἴταλικὴν μετάφρασιν: τί λοιπὸν μᾶς χρειάζεται ἡ ἐδική σου;». Οἱ ἀπαντήσεις τοῦ Βλαντῆ εἶναι ποικίλες: Δὲν εἶναι πρέπον νὰ περιφρονοῦμε τὴ γλώσσα μας και τὰ συγγράμματά μας. "Ολα τὰ Γένη συμφωνοῦν ὅτι εἶναι χρέος ἡ ἐκμάθηση και ὁ καλωπισμὸς τῆς δικῆς τους γλώσσας και ὑστερα ἡ ἐκμάθηση τῶν ἄλλων. Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἴταλικῆς δὲν πρέπει νὰ δῆγηε στὴν ἀποξένωση τοῦ νηπίου και τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ τὴν πατρώα γλώσσα. Αὔτὸ προϋποθέτει οἱ τροφοὶ και οἱ παιδαγωγοὶ νὰ γνωρίζουν ἑλληνικά. Ἡ δύναμη τῆς συνήθειας εἶναι μεγάλη και μπορεῖ νὰ εἶναι συνήθεια τῶν πολλῶν, ἀλλὰ και συνήθεια τῶν καλυτέρων: «καθὼς ἡ συνήθεια τοῦ ζῆν ἀγαθῶς εἶναι ἡ συμφωνία και ὁμοφροσύνη τῶν χρηστῶν ἀνθρώπων, ἔτζι και ἡ συνήθεια τοῦ ὅρθῶς λέγειν εἶναι ἡ σύμφρασις και ὁμόνοια τῶν πεπαιδευμένων». ²¹

Ἡ χρησιμοποίηση τῆς Ἀποθήκης τῶν παιδῶν, ὡς βιβλίου ἀνάγνωσης, ἐκτόπιζε τὰ παραδοσιακὰ ἀναγνωστικά: τὴν Παιδαγωγία, τὴν Ὁκτώηχο, τὸ Ψαλτήρι. Ἐδῶ ἡ ἀπαίτησή του εἶναι ἀνατρεπτική: «Ἐγὼ δὲν ἀφνοῦμαι ὅτι αὐτὰ εἶναι θαυμαστὰ και γεμάτα ἀπὸ νοήματα ὑψηλὰ και ἄγια· ἀλλ’ ἐρωτῶ μόνον ποίαν ὠφέλειαν και ἐπίδοσιν ἀποκτοῦν τὰ παιδία ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἀνάγνωσιν; Αὕτα δὲν καταλαμβάνουν βεβαιότατα μήτε λόγον ἔνα ἀπὸ τὴν τούτων ἀνάγνωσιν· και τόσον ἀπέχουσιν ἀπὸ τὸ νόημα αὐτῶν, δποῦ και εἰς αὐτοὺς τοὺς Διδασκάλους γίνεται ὑποκείμενον βαθείας σπουδῆς και μελέτης. Πῶς δύνανται λοιπὸν οἱ παιδεῖς νὰ ἀποκτήσουν τὸν ἔρωτα τῶν γραμμάτων, ὅταν φαίνεται σαφῶς πῶς δὲν ἔχομεν ἄλλην φροντίδα, πάρεξ ἐκείνην νὰ κρατῶμεν διὰ πολὺν καιρὸν τεθαμμένην εἰς τὸ σκότος και εἰς τὴν σύγχυσιν τὴν φυσικήν τους ἀγχίνοιαν; Διὰ τοῦτο ἔχθρεύονται τὴν σπουδὴν και ἀποστρέφονται μίαν τοιαύτην ἀνάγνωσιν, ἡ δποία τοὺς προξενεῖ τὰ ῥαβδίσματα, δποῦ ἀδίκως ὑποφέρουσιν. "Ηκουσαν τὸ ὄνομα τοῦ Διδασκάλου ἢ τοῦ Σχολείου, κυριεύονται εὐθὺς ἀπὸ τὸν φόβον και βιάζονται στανικῶς ν' ἀναπληρώσουν ἐκεῖνο τὸ ἔργον, τὸ δποῖον εἶναι ἡ καταδίκη των. "Ετζι χάνουσι ματαίως πολλοὺς χρόνους τῶν πολυτίμων

20. Πλουμίδης, *Πρόλογοι και κατάλογοι*, σ. 22.

21. "Ο.π., σσ. 18-19.

καὶ τελειώνουσιν οἱ περισσότεροι, χωρὶς νὰ γευθῶσι τίποτες ἄλλο παρὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γραμματικῆς».²²

Εύκολότερη ἡταν ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἐπίκλησης τῆς σκοπιμότητας ὅτι μὲ τὴν ἀνάγνωση λειτουργικῶν βιβλίων ἐτοιμάζονται οἱ μαθητὲς νὰ γίνουν ἀναγνῶστες καὶ κανονάρχοι στὶς ἐκκλησίες: ὅποιος μάθει νὰ διαβάζει μπορεῖ νὰ διαβάζει καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Στὴ συνέχεια περνᾶ σὲ περισσότερο ἐπιθετικὰ διατυπωμένες ἀπόφεις, ποὺ θίγουν τὰ θεμέλια τῆς κατεστημένης ἐκπαίδευσης ἀλλὰ καὶ τοῦ τρόπου κατήχησης τῶν χριστιανῶν: «Διατί δὲν τοὺς διδάσκομεν τὰ θεμέλια καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ὁρθοδόξου μας πίστεως καὶ τῆς Ἡθικῆς ἐπιστήμης, εἰς τὸν ἔδιον καιρὸν ὅπου γυμνάζονται εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν ἀπὸ τοὺς κοινοὺς δασκάλους; Διατί δὲν τοὺς δίδομεν ἑκεῖνον τὸν ἄρτον, ὅποῦ δύναται νὰ θρέψῃ τὸ λογικόν τους καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ ἀξέιδους νὰ τὰ μεταχειρίζονται ὁρθῶς; Δόσετε τους βιβλία, ὅποῦ νὰ τὰ καταλαμβάνουν, ἀν θέλετε ν' ἀγαπήσουν τὴν σπουδήν».²³

Οἱ προτάσεις αὐτές σήμαιναν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιλεγοῦν, νὰ γραφοῦν καὶ νὰ

22. "Ο.π., σ. 23. Παράλληλες εἶναι καὶ οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ Δημητρίου Καταρτζῆ (Βουκουρέστι 1783): «Τὸ παιδὶ λοιπόν, βάνωντάς το ἀπὸ μικρὸ στὰ ἱερὰ γράμματα, τὸ μαθαίνουν τὰ κοινά, χωρὶς νὰ τοῦ τὰ ἔγγονῦ, ἀλλὰ μόνε τοῦ τὰ παραδίδουν διαβαστ' ἀπὸ πιορύν' ὃς τὸ βράδυ, χωρὶς ἀλλὴ διακοπή, παρὰ μόνε στο μεσημεριάτικο ἡ κεντιάτικό τους φαγή, μήτε τὰ συντυχαίνουν ποτὲ τίποτες διὰ νὰ τὰ δώσουν ἰδέαις, ἀλλὰ ἐπιστατοῦν ἀπάνου τους μὲ τὸ φαβδὶ καὶ ἔνιας νὰ διαβάζουν τὰ μαῦρ' ἀδιάκοπα καὶ μεγαλοφώνως ὅσο μποροῦν, καὶ νὰ μὴ σαλεύουν ποσῶς ἀπὸ τὸν τόπο τους. Μετὰ τέσσερα-πέντε χρόνια τὰ παιδὶα ἔρουν νὰ διαβάσουν μόν' ἑκεῖνα τὰ βιβλία πᾶνταν νὰ διαβάσουν, δίχως νὰ γωρίζουν καμμιάν ἐλληνικὴ λέξι, ὅ ἐστι, χωρὶς ν' ἀπόχτησαν καμμιὰν ἰδέ' ἀπὸ μάθημά τους, παρὰ μόνε τὴν ἔξωτερην καὶ ὄλικὴ του μορφήν. Κ' ἐπειδ' ἐπιστατοῦσαν οἱ δάσκαλοί του νὰ διαβάζῃ τὸ παιδὶ ὅλη μέρ' ἀδιάκοπα, δὲν εἴχε καιρὸ νὰ μάθῃ αὐτὸ μήτ' ἀλλὸ τίποτες, δέ' ἀπ' ὅ, τ' ἄκουσ' ἀπὸ τὸ γονιό του παρέργως, κι ἀπὸ συμμαθητὴ του καὶ δοῦλο του, καθὼς ἔτυχε νὰ ναι καλὸ ἡ κακό, φεύγει τὴν ἀληθινόν». (Τὰ Εἴδισκόμενα, ἔκδοση Κ. Θ. Δημαρχῆ, Ἀθήνα 1970, σσ. 29-30. «Σχέδιο τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν Ρωμηῶν καὶ Βλάχων, ποὺ πρέπει νὰ γένεται μετὰ λόγου στὰ κοινὰ καὶ στητικὰ σκολειά»).

23. Πλουμίδης, ὀ.π., σ. 24. Ἡ κατηγορία γιὰ πλημμελὴ κατήχηση στὴν ὁρθόδοξο πίστη συνδέεται μὲ τὴν παλαιὰ δύσκολία τῆς ἐκκλησίας νὰ ἐπιτρέψει τὶς μεταφράσεις τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἀλλῶν κειμένων ἡ νὰ προχωρήσει σὲ ἐπίσημες ἐκλαϊκευτικὲς ἐκδόσεις. Οἱ ἀπαντήσεις ποτὲ δὲν ἔπεισαν γιὰ τὴν ὁρθότητα τῆς ἀρνησης τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὅποια κάποτε ἔφθασε σὲ διατύπωση σκληρῶν θέσεων, ὅπως ἔκεινη τοῦ πατριαρχείου, τὸ 1700, ποὺ θεωροῦσε ὅτι οἱ μεταφράσεις δὲν βοηθοῦν τὸν ἀπλὸ λαὸ νὰ καταλάβει καθὼς τὰ «γραφικὰ καὶ μυστηριώδη νοήματα δὲν εἶναι διὰ τὸν λαὸν [...]】 διὰ τὸν λαὸν ἔγιναν ἄλλα, διὰ τοὺς διδασκάλους εἶναι ἄλλα: τὰ σοφὰ τοῖς σοφῶν, τὰ ἀγια τοῖς ἀγίοις· δὲν εἶναι διὰ ὅλους ὅλα». Εἴμαστε στὰ χρόνια τῶν μεγάλων ἰδεολογικῶν ἀντιπαραθέσεων: ἀκόμη καὶ ὁ ταπεινὸς Σπυρίδων Βλαντῆς, στὸ κλίμα τοῦ μετριοπαθοῦ διαφωτισμοῦ τῆς Βενετίας, καταγγέλει αὐτές τὶς σκληρὲς θέσεις. (Παρουσίαση τοῦ θέματος, βλ. Φ. Ἡλιού, Προσθήκες στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Α' Τὰ βιβλιογραφικὰ κατάλοιπα τοῦ É. Legrand καὶ τοῦ H. Pernot (1515-1799), Ἀθήνα 1973, σσ. 32-37).

μεταφραστοῦν βιβλία καὶ τὸ «πλήθος ἀρχόντων καὶ χρησίμων πραγμάτευτῶν» τῆς Βενετίας, τῆς Βιέννης, τοῦ Αιβρόνου καὶ τῆς Τεργέστης νὰ γίνουν χορηγοὶ ἢ συνδρομητὲς τῶν ἐκδόσεων.²⁴ Τὰ βιβλία ποὺ ἐπιλέγει ὁ Βλαντῆς «πρὸς χρῆσιν τῶν παιδῶν τῆς πρώτης καὶ κατωτέρας τάξεως» εἶναι «μία Κατήχησις Ἰστορική, κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ Γάλλου Φλεούρινου».²⁵ «Μία ἐπιτομὴ τῆς Ἱερᾶς καὶ Κοσμικῆς ἴστορίας κατ’ ἔρωταπόκρισιν».²⁶ «Μία σύντομος Γεωγραφία», ἕνα βιβλίο γιὰ τὰ κοινὰ σχολεῖα μὲ τὰ ὄντα καὶ τὰ ρήματα καὶ τὴ σημασία τους σὲ ἀπλὴ φράση, δηλαδὴ μία Εἰσαγωγὴ τῆς Γραμματικῆς. Τὸ Λεξικὸν ἴστορικὸν πρόχειρον, ποὺ περιέχει τὴν ἴστορία τῶν πατριαρχῶν, τῶν ἡγεμόνων, τῶν βασιλέων, τῶν Πατέρων, τῶν ἐπισκόπων καὶ γενικῶς τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, τοῦ Γάλλου Λαβδοκάτ, ποὺ ἔχει μεταφραστεῖ στὰ Ἰταλικά, εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφραστεῖ καὶ ἐλληνικά.²⁷ Νὰ γίνουν ἐκδόσεις κειμένων μὲ σχό-

24. Πλούμιδης, *Πρόλογοι καὶ κατάλογοι*, σσ. 20, 24.

25. Abbé Cl. Fleury, *Catéchisme historique, contenant en abrégé l'histoire sainte et la doctrine chrétienne* (1683). Τὸ ἔργο ἐκδόθηκε (Βενετία, Βόρτολης 1750) σὲ μετάφραση Ἀντώνιου Στρατηγοῦ, δασκάλου καὶ ἐπιστάτη τοῦ Κωττουνιανοῦ Ἐλληνομουσείου Πάντοβας (Θ. Π. Α' 5417). Ἡ μετάφραση εἶναι σὲ ἀπλὴ γλώσσα, ὅπως ἐπισημαίνει καὶ στὸν πρόλογό του: «βαλμένον εἰς τὴν ἀπλουστέραν φράσιν τῆς κοινῆς γλώσσης διὰ νὰ ἡμπορῇ, διαβάζωντάς το, καθ’ ἔνας καὶ μάλιστα ὀ απλοῦς Λαός, νὰ καταλαβαίνῃ εὐκολα τὴν ἔννοιαν του [...] δουλεύει διὰ τοὺς ἀμάθεις καὶ ξεχωριστὰ διὰ τὰ παιδία, ὅποι ἔχουν μεγαλητέραν χρείαν ἀπὸ φωτισμόν, καὶ ὅποι ὁ νοῦς των δὲν δέχεται δόλτελα μακρολογίαν· θίθεν καὶ οἱ ἔρωταπόκρισες ἔκει δὲν εἶναι ἀνωφελεῖς». Βλ. καὶ K. Θ. Δημαρᾶς, «Ἀντώνιος Στρατηγός. Βιβλιογραφικὲς ἔρευνες», *Ἴστορικὰ Φροντίσματα Α'* ‘Ο Διαφωτισμὸς καὶ τὸ κορύφωμά του’, Αθήνα 1992, σσ. 62-70, 269-270. ‘Ο τυπογράφος Βόρτολης στὸν πρόλογο τῆς ἐλληνικῆς μετάφρασης (σ. 4) τοῦ βιβλίου *Παραγγέλματα* διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν τοῦ Καρόλου Ρολλίν (τ. 16 τῆς μετάφρασης τῆς *Παλαιᾶς ἴστορίας*, Βενετία 1750· καὶ χωριστὴ ἔκδοση, Βενετία 1752 (Θ. Π. Α' 5165, 5167) συνιστοῦν τὴν *Ἴστορικὴ Μυσταγωγία* στοὺς ἀναγνῶστες τῶν *Παραγγελμάτων* καθὼς καὶ τὴν *Διδασκαλία Χριστιανική* (αὐτὴ ἡ ἔκδοση τοῦ Βόρτολη λανθάνει· πβ. Θ. Π. Α', 2006-2014)· οἱ ἐκδόσεις 1798 καὶ 1799 ἔγιναν μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Βλαντῆ (Θ. Π. Α' 2015, 2016).

26. Στὴν Ἀποθήκη τῶν παιδῶν, ἡ ἱερὰ καὶ ἡ κοσμικὴ ἴστορία ἀναφέρονται συνεχῶς. Στὸν τ. 1, σ. 186 (τῆς ἔκδοσης τοῦ 1788) ὁ δάσκαλος, ὅστερα ἀπὸ τὴν παραθεσὴν ἴστοριῶν πληροφοριῶν, ὑπόσχεται: «Θέλει σοῦ δανείσω τὴν ἴστορίαν του [Καρόλου Β' τῆς Σουηδίας] ἀφ’ οὗ τελείωσης τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ρολλίν». Μὲ τὴ μετάφραση τοῦ Ρολλίνου τὸ 1750 οἱ «Ἐλλήνες ξεκινοῦν τὴν προσπάθεια γιὰ μιὰ παγκόσμια καὶ κοσμικὴ ἴστορία. Ἐδῶ ὁ Βλαντῆς καταγράφει τὸ αἴτημα τῆς ἐπιτομῆς. Βλ. T. E. Sklavenitidis, «La Révolution Française dans les textes de l'historiographie néohellénique (1798-1832)», *Actes du IIIe Colloque d'Histoire CNR/FNRS 14-17 octobre 1987, La Révolution Française et l'Hellenisme moderne*, Αθήνα 1989, σσ. 431-439.

27. Πλούμιδης, «Δύο πρόλογοι», 593, ὅπου καὶ ὁ τίτλος τοῦ πρωτοτύπου: Abbé J.-B. Ladvocat, pseud. Vosgien, *Dictionnaire géographique portatif... traduit de l'anglois sur la 13e édition de Laurent Echard, avec des additions et des corrections considérables...*, Παρίσι, Didot, 1747· βλ. καὶ Δ. Καταρτζής, *Τὰ Εὑρισκόμενα*, σσ. 36, 61. Στὸν πρόλογό του στὸν τρίτο τόμο τῆς Ἀποθήκης τῶν παλῶν δ Βλαντῆς ζητοῦσε νὰ συ-

λια μεταφρασμένα ἀπό τὰ λατινικὰ καὶ τὰ γαλλικά, ὅπως τοῦ ἀγίου Γρηγορίου καὶ Βατιλείου, τοῦ Συνεσίου, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Θουκυδίδου καὶ ὄλων δύσκολων συγγραφέων. ‘Ως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν στήριξην τοῦ ἐκδοτικοῦ προγράμματος προτείνει τὴν περιφορὰ δίσκου στοὺς ναοὺς τῆς Κυριακῆς καὶ τῆς ἑορτῆς γι’ αὐτὸ τὸ σκοπό.²⁸

‘Η ἐκδοση τοῦ τέταρτου τόμου τῆς Ἀποθήκης τῶν παιδῶν τὸ 1793 ὁλοκληρώνει τὴν ἔντονη προσπάθεια τοῦ Βλαντῆ. Μέσα στὴν ἥδια δεκαετία θὰ πραγματοποιηθεῖ καὶ ἡ δεύτερη ἐκδοση (1794-1797) ἀλλὰ δὲν θὰ γίνει ποτὲ ἡ ἐκδοση τῶν ὑπολοίπων ὀκτὼ τόμων τοῦ βιβλίου. ‘Ο Βλαντῆς θὰ φροντίζει τὶς πολλὲς ἐπανεκδόσεις τοῦ ἔργου, μὲ τὶς ἀναγκαῖες προσαρμογές, μικρὲς προσθῆκες καὶ εἰκονογράφηση (στὴν ἐκδοση τοῦ 1815). Στὸ τέλος τοῦ τετάρτου τόμου τῶν ἐκδόσεων τοῦ 1817 καὶ 1820 θὰ τυπώσει ἔκκληση γιὰ συνδρομητὲς «διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ Τύπου τῶν ὄλων δ’ Τόμων τοῦ ἔργου», ποὺ δὲν φαίνεται νὰ εἴχε θετικὸ ἀποτέλεσμα.²⁹

Μὲ αὐτὴ τὴν προπαίδεια καὶ τὴ θητεία στὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἀγωγὴ δ Σπυρίδων Βλαντῆς προχωρεῖ στὴν ἐκδοση τῆς Ἐκθεσης μαθημάτων τὸ 1794, προτείνοντας κατ’ εὐθέαν στοὺς ἐνδιαφερόμενους Ἰταλούς καὶ Ἑλληνες γονεῖς καὶ μαθητὲς τὸ δικό του πρόγραμμα ἐκπαίδευσης. Μποροῦμε νὰ εἴμαστε σχεδὸν σίγουροι ὅτι, ὅταν τὸ ἑτοίμαζε, ὑπολόγιζε στὴ διαδοχὴ τοῦ δασκάλου του Ἀγάπιου Λοβέρδου (1720-22 Ἰανουαρίου 1794) στὴ θέση τοῦ δασκάλου καὶ

νταχθεῖ μιὰ «Κατήχησις κατ’ ἐρωταπόρισιν», μιὰ μετάφραση στὴν ἀπλῆ διάλεκτο ὄλων τῶν Μύθων τοῦ Αἰσώπου, οἱ δποῖοι περιέχουν δὲν τὸ σύστημα τῆς Ἡθικῆς καὶ ἐπιμέρους παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ἱερὰ καὶ τὴν Κοσμικὴ Ἰστορία, ποὺ εἶναι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας κατὰ τὸν Κικέρωνα καὶ ἔνας εὐρυχωρότατος κάμπος μὲ τὸν σπόρο τῆς ἀρετῆς. (Πλουμίδης, Πρόλογοι καὶ κατάλογοι, σ. 24).

28. Οἱ ἐκδόσεις κειμένων προχώρησαν τὶς ἐπόμενες δεκαετίες μὲ κορύφωση τὴν ἐκδοση τῆς Ἐλληνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. ‘Ο Βλαντῆς κατὰ τὶς δυνάμεις του, προώθησε τὸ δικό του ἐκδοτικὸ πρόγραμμα: Διογένης Λαέρτιος 1798 (Θ. Π. Α' 2028)· Διονύσιος Λογγίνος 1802, 1805 (Ἡλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1802.13, 1805.29)· Ἡρωδιανὸς 1803 (Ἡλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1803.29)· Θουκυδίδης 1802 (Ἡλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1802.30, 31)· Ομηρος 1803 (Ἡλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1803.58-61)· Χαρίτων Ἀφροδισιεὺς 1810 (Ἡλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1810.54)· Σενοφῶν 1811 (Ἡλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1811.44-47). Ο δίσκος στὶς ἔκκλησίες δὲν καθιερώθηκε, ἀλλὰ οἱ χορηγίες καὶ οἱ συνδρομὲς βιοήθησαν καὶ σὲ αὐτὸν τὸν τομέα τῆς ἐκδοτικῆς προσπάθειας, μὲ ἔξεχουσα τὴ χορηγία τῶν Ζωσιμάδων, κυρίως πρὸς τὸν Ἀ. Κοραή, ἀλλὰ καὶ τὸν Βλαντῆ. Βλ. πρόχειρα: Ζωσιμαία Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Ἰωαννίνων, 1992: Μνήμη Ζωσιμάδων. “Ἐκθεση ἔργων ἐκδοθέντων μὲ δαπάνες τους, Ἰωάννινα 8-15 Νοεμβρίου 1992, σ. 110.

29. Βλ. τὴ σημ. 10. ‘Η ἔκκληση γιὰ συνδρομητὲς τῶν τόμων 5-8 τῆς Ἀποθήκης τῶν παιδῶν τυπώθηκε στὴ σ. 208 τοῦ 4ου τόμου τῶν ἐκδόσεων τοῦ 1817 καὶ τοῦ 1820: «Προβάλλεται εἰς τὸ Ἐλληνικὸν Γένος μίᾳ Συνδρομῇ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ Τύπου τῶν ὄλων δ’ τόμων. “Οσοι θελήσουν νὰ συντρέξωσιν, ἀς στείλουν τὰ τίμια ‘Ονόματά των καὶ τὴν ὑπόσχεσίν των. Εἰς Βενετίαν τῷ Κ. Τυπογράφῳ Μιχαήλ Γλυκεῖ [...]».

διευθυντῆ τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς. "Ηξερε ὅμως ὅτι δὲν θὰ εῖναι ὁ μόνος ὑποψήφιος καὶ ὅτι οἱ οἰκογενειακές του ἀνάγκες θὰ τοῦ ἐπιβάλλουν τὴ θητεία καὶ στὴν Ἰδιωτικὴ διδασκαλία." Αλλωστε ἔνα φυλλάδιο, μὲ τὸ σχέδιο ἐνὸς προγράμματος διδασκαλίας, θετικὸ στοιχεῖο θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι κατὰ τὴν ἐκλογὴ καὶ γιὰ τὴν Ἀδελφότητα ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς Ἀναμορφωτὲς ποὺ θὰ ἀποφάσιζαν.

"Αν χρειάζεται ἔνα σχόλιο γιὰ τὸ μότο ἀπὸ τὸν Κικέρωνα, ποὺ προτάσσει στὴν Ἐκθεση, θὰ σημείωνα τὴν ἐπιτυχὴ συνάρθρωση τεσσάρων ἐννοιῶν-ἐπιχειρημάτων, διαχρονικῶν καὶ προσφιλῶν στὸ κοινὸ ποὺ ἀπευθύνεται καὶ ὁ Βλαντῆς: ἡ χρησιμότητα τῆς ἐκπαίδευσης, μάλιστα σὲ καιρούς κρίσης τῶν ἥθῶν. Οἱ νέοι δὲν εἶναι δυνατὸν ὅλοι νὰ ἀφοσιωθοῦν στὴν ἐκπαίδευση ἀλλὰ οἱ λίγοι ἐπιμελεῖς θὰ εἶναι ὀφελιμότατοι στὸ κοινό."³⁰

Γιὰ τὸν πρῶτο κύκλο τῶν σπουδῶν, τὴν τάξη πρώτη, ὅπως τὴν ὀνομάζει, στὴν ὁποίᾳ θὰ φιτοῦν παιδιὰ τουλάχιστον ἀπὸ πέντε ὅκτω ἔτῶν, ὁρίζει ἀντικείμενα τὴν ἴταλικὴ καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἀνάγνωση καὶ γραφὴ καὶ τὰ στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωγραφίας.³¹ Τὰ παιδιὰ θὰ ἀκούσουν στὴν πατρώα τους γλώσσα «ἐν εἴδει παιδιᾶς ἀπὸ ζώσης φωνῆς τοῦ διδασκάλου τὶς πιὸ ἀξιόλογες ἴστορίες τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἄλλες σύντομες διηγήσεις καὶ θὰ τὶς μελετήσουν κατὰ τὶς δυνάμεις τους». Εἶναι νομίζω σαφὲς ὅτι ὁ Βλαντῆς ἀναφέρεται στὴν Ἀποθήκη τῶν παίδων, ὡς θεωρία καὶ μέσο ἀγωγῆς καὶ τονίζει τὸν κεντρικὸ ρόλο τοῦ δασκάλου, ὅπως καὶ στὴ διάρθρωση τοῦ βιβλίου φαίνεται.³² Ἡ Γεωγραφία θὰ διδασκόταν ἀπὸ τὴν Ἀποθήκη τῶν παίδων καὶ ἀπὸ χειρόγραφες σημειώσεις τοῦ δασκάλου ἀφοῦ ἡ ἐπίτομη γεωγραφία ἦταν στὰ αἰτούμενα πρὸς ἔκδοση βιβλία ποὺ πρότεινε ὁ Βλαντῆς. Ἀντίστοιχα θὰ μπορούσαμε νὰ ὑποθέσουμε καὶ γιὰ τὴν Ἀριθμητική, ἀφοῦ τὸ μόνο διαθέσιμο βιβλίο ἦταν ἡ *Λογαριαστικὴ* τοῦ Ἐμμανουὴλ Γλυζούνιου.³³ Ἡ χρησιμοποίηση

30. Οἱ παραπομπὲς στὸ φυλλάδιο, ποὺ ἀνατυπώνεται ἐδῶ, γίνεται μὲ δύο ἀριθμοὺς ποὺ ἀντιστοιχοῦν στὸ ἴταλικὸ καὶ τὸ ἑλληνικὸ μέρος τοῦ κειμένου. Τὸ μότο ἀπὸ τὸν Κικέρωνα σ. 3/15 (λατινικὰ καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ) καὶ σ. 4/16 (ἴταλικὰ καὶ νεοελληνικά).

31. *Piano / Ἐκθεσις*, σ. 5/17.

32. Ὁ δάσκαλος ἐπιστάτης καὶ τιμωρὸς ἦταν ἡ πραγματικότητα, ποὺ ζητοῦσαν νὰ ἀντικατασταθεῖ ὅσοι ἀπὸ διαφωτιστικὲς θέσεις ἔκριναν τὴ σχολικὴ διαδικασία, ὅπως ὁ Δ. Καταρτζῆς (βλ. καὶ σημ. 22): «Ναί, τὸ βιβλίο νὰ μὴ λείπῃ, πλὴν πολλὰ λίγη νά 'ν' ἡ ἀνάγνωσι καὶ μελέτη του' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο βλάφτει τὴν ὑγεία τοῦ παιδιοῦ, καὶ κόφτει καὶ τὴν δρεξὶ τ' ἀπτὰ γράμματα. Ἀλλὰ ἔκεινο ποὺ εἶναι προηγουμένως ἀναγκαῖο, εἶναι τὸ λακιρδὶ τὸ συχνό, μὲ τὸ νὰ γένεται τοῦτο ἀνεπαισθήτως προπαρασκευὴ κ' εἰσαγωγὴ σὲ κάθε τὶ ποὺ μέλλεις νὰ τὸ διδάξῃς· κι ὅπόταν τὸ δώσης βιβλίο στὸ χέρι, γιὰ νὰ μάθῃ καμμιὰ μάθησι, νὰ βρίσκῃ σ' αὐτὸ πολλαῖς ιδέαις ποὺ γνωρίζει. Τὸ δποῖο εἶναι πολλὰ καλό: ὁσὰν ὅπου ἔνα ποὺ τὸ δίν' εὔκολα νὰ καταλαβαίνῃ, κι ἄλλο ποὺ χαίρεται καὶ τό 'ρχετ' δρεξὶ νὰ διαβάζῃ ἔνα πρᾶγμα, ποὺ ἔν μέρει κάνε τὸ νοιώθει». (Τὰ Εὑρισκόμενα, σ. 28-29).

33. Τ. Ε. Σικλαβενίτης, *Τὰ ἐμπορικὰ ἐγχειρίδια τῆς Βενετοχρατίας καὶ τῆς Τονερκοχρατίας καὶ ἡ Ἐμπορικὴ Ἔγκυλοπαιδεία τοῦ Νικολάου Παπαδοπούλου*, Αθῆνα 1990, στ. 16-19.

τῆς Ἀποθήκης τῶν παιδῶν ὡς διδακτικοῦ βιβλίου προϋπέθετε καὶ τὴν ἔναρξη διδασκαλίας ἐκτὸς τῆς Ἱερᾶς Ἰστορίας καὶ τῆς Κοσμικῆς ἀπὸ αὐτὴ τὴν τάξην.

Στὴν τάξην δευτέρα, στὴν ὁποίᾳ φοιτοῦν παιδιὰ ἀπὸ ὅκτω ὡς δώδεκα ἑτῶν,³⁴ θὰ διδαχθοῦν ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωση, ἡ προφορὰ καὶ ἡ καλλιγραφία, ἀπὸ ὑποδείγματα, καθὼς καὶ οἱ κανόνες τῆς ἐλληνικῆς καὶ ἵταλικῆς γραμματικῆς.³⁵ "Ολα αὐτὰ μὲ πολλὰ καὶ διάφορα γυμνάσματα καθὼς καὶ μεταγλωττίσεις τῆς Νέας Διαθήκης, τῶν Μύθων τοῦ Αἰσώπου"³⁶ καὶ τῶν γνωμῶν τοῦ Χρυσολωρᾶ.³⁷ Ἡ ἵταλικὴ γλώσσα θὰ διδάσκεται μὲ κείμενα ἀπὸ τίς νουβέλλες τοῦ Βοκκακίου³⁸ καὶ τὸν Γαλατέον, δηλαδὴ τὴν Χρηστοήθεια τοῦ Κάζα.³⁹ Θὰ συνεχιστοῦν ἡ μελέτη τῆς Γεωγραφίας, τῆς Ἀριθμητικῆς, τῆς Ἱερᾶς καὶ Κοσμικῆς Ἰστορίας.

34. *Piano /"Έκθεσις*, σσ. 6-7 / 18-19.

35. Ἡ τάλικὴ γραμματικὴ θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμοποιεῖται εἴτε κάποια ἵταλικὴ ἢ ἐκείνη τῶν ἐλληνικῶν τυπογραφείων (τελευταία γνωστὴ ἔκδοση τὸ 1780). 'Ο Βλαντῆς διέθετε χειρόγραφη δική του γραμματικὴ ποὺ τύπωσε τὸ 1800 (βλ. τὶς βιβλιογραφικές ἐνδείξεις στὴ σημ. 16). 'Ἐλληνικὲς γραμματικὲς ὁ Βλαντῆς ἐπιμελήθηκε τὸ 1795 τρεῖς: τοῦ 'Αντωνίου Κατήφορου (Θ. Π. Α' 3083), τοῦ Γεωργίου Σουγδουρῆ (Θ. Π. Α' 5322) καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Λάσκαρη (Θ. Π. Α' 3472) τὴν ὁποίᾳ ἀνατύπωσε μὲ προσθήκες καὶ συμπληρώματα: 1799 (Θ. Π. Α' 374)· 1800 (Παπαδόπουλος, *Βιβλιοθήκες Ἅγιου Ορούς*, σσ. 609-610 ἀρ. 46)· 1803 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1803.23)· 1806 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1806.18)· 1808 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1808.7)· 1811 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1811.11)· 1812 Θεοδοσίου ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1812.9)· 1817 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1817.29)· 1819 (ΓΜ 1133). Καὶ τὴν Ἐπιτομὴ τῆς: 1803 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1803.74)· 1811 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1811.28)· 1817 ('Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1817.106). 'Ο βιογράφος του ἀναγράφει καὶ «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν ἤτοι διάλογος εἰς χοῖσαν τῶν ἀρχαρίων», ἡ ὁποίᾳ, ἀν ἐκδόθηκε, λανθάνει (E. de Tipaldo, «Σπυρίδων Βλαντῆς», 148).

36. 'Ο Βλαντῆς ἐπιμελήθηκε τὸ 1794 Αἰσώπου τοῦ Φρυγός *Βίος* καὶ *Μῆθοι* (Θ. Π. Α' 68). Στὸ τέλος τοῦ 4ου τόμου τῆς Ἀποθήκης τῶν Παιδῶν ὑπάρχει ἀνθολογία Αἰσωπείων μύθων ἐλληνικὰ καὶ ἵταλικά. Οἱ *Μῆθοι* τοῦ Αἰσώπου εἶχαν μεταγλωττισθεῖ ἀπὸ τὸν 'Ιωάννη Πατούσα (1677-1712) ἀλλὰ τυπώθηκαν μόδις τὸ 1752 καὶ τὸ 1760 ἀπὸ τὸν Βόρτολη (Θ. Π. Α' 56, 58). 'Ο Πατούσας διδάσκει τοὺς *Μύθους* ἀπὸ τὸ χειρόγραφό του, ὥπως καὶ ἄλλοι Ἰωαννίτεροι, στὴν Φλαγγίνειο Σχολή (βλ. Καραθανάσης, δ.π., σ. 191).

37. 'Έκδοση τοῦ τυπογραφείου Γλυκῆ τὸ 1793, χωρὶς τὸ ὄνομα τοῦ Βλαντῆ (Θ. Π. Α' 2509). 'Ο 'Ιωάννης Μοισιόδαξ εἶχε ἀρνητικὴ γνώμη γιὰ τὸ *Γνωμολογικόν*, μάλιστα ὅταν «βάλλωνται τὰ παιδία κατὰ πρῶτον εἰς τὸν Χρυσολωρᾶν». Τὴν θεωροῦσε «μία συλλογὴ πολλῶν γνωμῶν, πολλῶν ἀποφθεγμάτων, χωρὶς ἀλληλουχίαν οὐδεμίαν· ὅπερ ἐστίν, εἰναι μία ἡθολογία ἀφηρημένη, ἤτις ἀποβαίνει δύσληπτος» (*Πραγματεία περὶ παιδῶν ἀγωγῆς ἢ παιδαγωγίας* [1779], β' ἐκδοση, σ. 110).

38. 'Ο Βλαντῆς μετέφρασε εἰκοσι δύο διηγήματα τοῦ Giovanni Boccaccio τὸ 1797 (Θ. Π. Α' 1395). Βλ. καὶ Cristina Stevanoni, «La prima traduzione greca del "Decameron"», *Studi sul Boccaccio* 20 (1977-78), 341-352.

39. 'Εμ. N. Φραγκίσκος, «Ἡ "Χρηστοήθεια" τοῦ 'Αντ. Βυζάντιου καὶ δ. "Galateo" τοῦ Giovanni della Casa: Οἱ πρῶτες συσχετίσεις», *Ο 'Εργαστής* 23 (2001), 300-306. 'Ο Βλαντῆς ἐπιμελήθηκε ἔκδοση τῆς Χρηστοήθειας τοῦ 'Αντωνίου τοῦ Βυζαντίου τὸ 1794 (Θ. Π. Α' 1565).

Στήν τάξη τρίτη, στήν όποια φοιτοῦν παιδιά ἀπὸ δώδεκα ὡς δεκαέξι ἔτῶν,⁴⁰ μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἐκπαίδευσης στὴ Γραμματικὴ καὶ τὶς δύο γλῶσσες, θὰ στραφοῦν στὸ Συντακτικό. Θὰ ἀκολουθήσουν ἀναγνώσεις παλαιῶν πεζογράφων καὶ ποιητῶν,⁴¹ θέματα, ἐπιστολές, μεταγλωττίσεις, συντάγματα διαφόρων εἰδῶν καὶ ὑποθέσεων. Θὰ γίνει διδασκαλία τῆς Ρητορικῆς, τῆς Λογικῆς καὶ τῆς Γεωμετρίας. Θὰ διδαχθεῖ καὶ ἡ Λατινικὴ καὶ εἰδικὰ γιὰ τοὺς νέους ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν πανεπιστημιακὲς σπουδὲς Ἰατρικῆς καὶ Νομικῆς. Θὰ διδαχθεῖ καὶ ἡ Γαλλικὴ γλώσσα⁴² γιὰ νὰ μποροῦν οἱ μαθητὲς νὰ καταλαβαίνουν τοὺς συγγραφεῖς ποὺ διαβάζουν.

Στήν τελικὴ ὁδηγία⁴³ δὲ Βλαντῆς σημειώνει τὰ ἐνδεικτικὰ ἥλικιακὰ ὅρια κάθε τάξης καὶ ὑπόσχεται ζῆλο, ἐπιμέλεια καὶ μόχθο, μὲ τὰ ὄποια ἐλπίζει νὰ πραγματοποιηθοῦν, ὅσα ὑπόσχεται στὸ πρόγραμμά του, γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν οἱ νέοι καὶ νὰ εὐχαριστηθοῦν οἱ γονεῖς, ποὺ θὰ τοῦ ἐμπιστευθοῦν τὴν ἀγωγὴ τῶν παιδιῶν τους.

Τὸ τιμολόγιο τῶν διδάκτρων γιὰ κάθε τάξη εἶναι στήν τελευταίᾳ σελίδᾳ τοῦ φυλλαδίου, ἀλλὰ στὸ ἀντίτυπό μας δὲν ἔχουν συμπληρωθεῖ τὰ κενὰ μὲ τὰ ποσὰ σὲ λίρες. Ἀκολουθεῖ ἡ ὁδηγία ὅτι τὰ δίδακτρα προκαταβάλλονται ἐνῶ γιὰ τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα, τὸν Αὔγουστο καὶ τὸν Νοέμβριο ὅριζεται ὅτι τὰ δίδακτρα θὰ εἶναι διπλά.⁴⁴

‘Ολοκληρώνοντας αὐτὴ τὴν προσέγγιση στὸ ἔρωτημα πῶς καὶ μὲ ποιὲς ἔτοιμότητες σχεδιάζεται ἔνα πρόγραμμα διδασκαλίας στὴ Βενετία τὸ 1794, πρέπει νὰ προσδιορίσουμε τὶς θεωρητικὲς προϋποθέσεις, ποὺ προσέφερε τὸ ἐπί-

40. *Piano /Έκθεσις*, σσ. 8-9 / 20-21.

41. ‘Η ‘Ἐγκυλοπαίδεια Φιλολογικὴ τοῦ Ἰωάννου Πατούσα ἦταν τὸ ἔτοιμο ἀνθολόγιο κειμένων, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν δάσκαλος καὶ μαθητές. ‘Ο Βλαντῆς ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοση τῆς ‘Ἐγκυλοπαίδειας Φιλολογικῆς τοῦ 1795 (Θ. Π. Α' 4684), χωρὶς ἀλλαγές, ἀλλὰ τὸ 1811 (‘Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 12-15) τροποποιεῖ τὸν Α' τόμο, ἀφαιρεῖ καὶ προσθέτει κείμενα. Ἡταν μιὰ προσπάθεια ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ αἰωνόβιου ἀνθολογίου, ὅταν ἀμφισβητήθηκε ἡ ἀξία του μέσα στὴ γενικότερη πολεμικὴ κατὰ τοῦ παιδευτικοῦ συστήματος τῶν γραμματικῶν, μὲ πρωτεργάτη τὸν ‘Αδαμάντιο Κοραῆ (1805) καὶ συντάσσονταν σύγχρονα ἀνθολόγια (βλ. Τ. Ε. Συλαβενίτης, «Σχόλιο στὴ ‘δεύτερη’ ἔκδοση τῆς ‘Ἐγκυλοπαίδειας τοῦ Πατούσα», *Μνήμων* 7 (1978-1979), 144-150. ‘Αθανασία Κ. ‘Αβδάλη, ‘Η ‘Ἐγκυλοπαίδεια Φιλολογικῆ’ τοῦ Ἰωάννη Πατούσα, ‘Αθήνα 1984, σσ. 321-322). ‘Επόμενες ἔκδόσεις μὲ τὴν ἐπιμέλεια Βλαντῆ: 1813 (‘Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1813. 18-20), 1817 (‘Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 37-40), 1819 (ΓΜ 1151), 1819 (‘Ηλιού, ΤΕ 4, ἀρ. 182 (Α 2305), 1819 (‘Ηλιού, ΤΕ 4, 183 (Α 2306), 1829 (ΓΜ 1848).

42. ‘Ο Βλαντῆς χρησιμοποιοῦσε τὴ Γραμματικὴ τῆς Γαλλικῆς τοῦ Γεωργίου Βεντότη, ποὺ εἶχε ἐκδοθεῖ στὴ Βιέννη τὸ 1786 καὶ τὸ 1793 (Θ. Π. Α' 1025, 1026). ‘Ο Βλαντῆς ἐπιμελήθηκε τὶς ἔκδόσεις στὴ Βενετία τὸ 1802 (‘Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1802.11), 1810 (‘Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1810.12 καὶ π. 8 (1810) σ. 585) μὲ τὴ χορηγία τῶν Ζωσιμάδων.

43. *Piano /Έκθεσις*, σσ. 9-10 / 21-22.

44. *Piano /Έκθεσις*, σ. 11/23.

πεδο τῆς παιδείας καὶ τῆς κίνησης τῶν ἴδεων στὴ Βενετία, σὲ ἔναν ἄνθρωπο ὅπως ὁ Βλαντής, ἐπομένως καὶ τὶς δικές του δυνατότητες πρόσληψης τῶν παιδαγωγικῶν ἴδεων, ποὺ ἔφταναν, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ πόσο αὐτὲς οἱ ἴδεες θεωροῦσε ὅτι ἔπειρε ἡ ἥταν δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν σὲ μιὰ μικρὴ κοινωνία ὅπως ἡ 'Ἐλληνικὴ' Ἀδελφότητα, μὲ τὴν παράδοση τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς, ἡ ὁποία ἀν καὶ ἥταν σὲ τροχιὰ χαλάρωσης, ἥταν γι' αὐτὸν τὸ πεδίο παρατήρησης καὶ πρακτικῆς παιδαγωγικῆς, μαθητείας καὶ διδαχῆς.

"Ἄς προσπαθήσουμε νὰ συγκρίνουμε τὴν "Ἐκθεσιν Μαθημάτων μὲ ὅ,τι μᾶς ἐπιτρέπουν οἱ γνώσεις μας νὰ θεωροῦμε πρόγραμμα σπουδῶν τῆς 'Ἐλληνικῆς Σχολῆς, γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς Ἀδελφότητας, περίπου ἀπὸ 5 ὁς 11 ἑτῶν καὶ πάντως πρὸν νὰ γίνουν δεκτὰ στὴ Φλαγγίνειο Σχολή, ὅπου φοιτοῦσαν γιὰ ἔξι ἑτη, ἀπὸ 11 ὁς 17 ἑτῶν.

Δὲν γνωρίζουμε τί διδασκόταν στὴν 'Ἐλληνικὴ Σχολὴ ἀπὸ τοὺς ἐπαρκεῖς δασκάλους τῆς (δάσκαλοι τῆς Φλαγγινείου, μητροπολίτες, ἱερεῖς, ἱεροκήρυκες καὶ λόγιοι ἐγκατεστημένοι στὴ Βενετία ἢ διαμένοντες προσωρινά). "Ἄν θεωρήσουμε ὅτι ἐφαρμοζόταν καὶ ἐδῶ τὸ γενικότερον («πρόγραμμα» τῶν ἐλληνικῶν σχολείων (ἀνάγνωση ἀπὸ πινακίδια, Παιδαγωγία, Οκτώηχος, Ψαλτήριο, Ἀπόστολος· γραφὴ· ἀριθμητικὴ) γιὰ τὴ Βενετία θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε τὰ ἀντίστοιχα καὶ γιὰ τὴν ἵταλικὴ γλώσσα. Οἱ πικρὲς ἀναμνήσεις τοῦ Βλαντῆ ἀπὸ αὐτὴ τὴ σχολικὴ περίοδο καὶ κυρίως ἡ ἐπίθεσή του ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ συστήματος, ποὺ τοῦ ἐπέβαλε νὰ διαβάζει χωρὶς νὰ καταλαβαίνει, μᾶς ὀδηγεῖ νὰ ὑποθέσουμε ὅτι παρόμοιο θὰ ἥταν καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς 'Ἐλληνικῆς Σχολῆς ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδιωτικῆς διδασκαλίας καὶ οἰκοδιδασκαλίας.⁴⁵

"Ἡ "Ἐκθεσις Μαθημάτων ὁρίζει γιὰ τὸν πρῶτο κύκλῳ ἀνάγνωση καὶ γραφὴ στὰ ἵταλικὰ καὶ ἐλληνικὰ καὶ στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωγραφίας. "Ἡ ἄλλαγὴ ὅπως εἴδαμε εἶναι στὴ χρήση ὡς διδακτικοῦ βιβλίου τῆς Ἀποθήκης τῶν παιδῶν καὶ στὸν τρόπο διδασκαλίας.⁴⁶ Δὲν γνωρίζουμε ποιὸ βιβλίο ἢ ἄλλο μέσο θὰ χρησιμοποιοῦσε ὁ Βλαντῆς ὡς «ἄλφαβητάριο» καὶ ἀν γιὰ τὰ ἵταλικὰ θὰ χρησιμοποιοῦσε τὴν Ἀποθήκη τῶν παιδῶν στὰ ἵταλικά.

"Ἡ τάξη δευτέρα καὶ τρίτη, παρόλο ποὺ διαρκοῦν ὄκτὼ ἑτη, ἀντιστοιχοῦν μὲ τὰ ἔξι τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς. Τὰ μαθήματα τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς (Γραμματική, Φιλολογία, Ρητορική, Λογική, Φιλοσοφία, Μαθηματικά καὶ Γεωγραφία) καλύπτονται ἀπὸ τὴν "Ἐκθεσιν μαθημάτων, περιγράφεται ἀκριβέστερα

45. Γιὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ «Σχολείου τῶν κοινῶν γραμμάτων» βλ. Κ. Λάππας, «Ἡ 'Ἐκπαίδευση. 'Οργάνωση καὶ λειτουργία τῶν Σχολείων 1770-1821», 'Ιστορία τοῦ Νέου 'Ἐλληνισμοῦ 1770-2000, τ. 2, Ἡ 'Οθωμανικὴ κυριαρχία, 1770-1821. Διαφωτισμός - Ιστορία τῆς Παιδείας - Θεσμοὶ καὶ Δίκαιο, Ἀθήνα 2003, σσ. 75-81. Γιὰ τὴν 'Ἐλληνικὴ Σχολὴ Βενετίας καὶ τὶς ἀντιδράσεις τοῦ Βλαντῆ βλ. παραπάνω τὸ κείμενο καὶ τὶς ἀντίστοιχες σημ. 5, 17, 21.

46. Βλ. παραπάνω τὸ κείμενο καὶ τὶς ἀντίστοιχες σημ. 32, 33.

ή διδασκαλία της 'Ιταλικῆς και ή ἐπαρχής διδασκαλία της Γαλλικῆς και της Λατινικῆς.⁴⁷

'Ο Βλαντής ἀπό πλευρᾶς περιεχομένου τῶν σπουδῶν καινοτομεῖ στὸν προκαταρκτικὸν κύκλο καθὼς τὸ νέο διδακτικὸν βιβλίο τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα γιὰ οὐσιαστικὴ και εὐχάριστη διδασκαλία. Στοὺς ἄλλους δύο κύκλους ἐπιμένει στὴ γλωσσικὴ κατάρτιση στὰ ἑλληνικὰ και τὰ Ἰταλικά, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπει κανένα ἀπὸ τὰ μαθήματα, ποὺ εἶχαν καθιερωθεῖ στὴ Φλαγγίνειο Σχολή. "Ολα αὐτὰ βέβαια ἀπὸ ἔνα δάσκαλο, δπως συνέβαινε τὶς τελευταῖς δεκαετίες και στὴ Φλαγγίνειο Σχολή."⁴⁸

'Αναζητώντας τὶς θεωρητικὲς προϋποθέσεις, ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ ὀδηγήσουν τὸν Βλαντή στὴ μεταρρυθμιστική του κίνηση, πρέπει νὰ σημειώσουμε δύο βιβλία ποὺ ἐκδόθηκαν στὴ Βενετία: *Παραγγέλματα διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν, ἐκτεθέντα μὲ πολλὴν σαφήνειαν παρὰ κυρίου Καρόλου Ρολλίν,* τὰ ὅποια εἶναι ὡσὰν *Εἰσαγωγὴ* εἰς τὸ σύγχρονα, ὅποῦ ἐσύνθεσεν ὁ ἴδιος περὶ τοῦ πῶς δεῖ διδάσκειν και μαθάνειν τὰ Γράμματα. Πρόκειται γιὰ συνεκδεδούμενο βιβλίο μὲ τὸν 16ο τόμο τῆς *Παλαιᾶς Ἰστορίας* τοῦ Charles Rollin, ποὺ μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν 'Αλέξανδρο Καγκελάριο και ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Βόρτολη τὸ 1750.⁴⁹

Οἱ νουθεσίες τοῦ Ρολλίνου νὰ γίνεται τὸ μάθημα «ἔνα παιχνίδι και ὅχι μία ἀκριβής ἐπιμέλεια, μία ζεφάντωσις και ὅχι ἔνας στοχαστικὸς κόπος», νὰ διανθίζεται τὸ μάθημα «μὲ καμμίαν μικρὰν και χαροποιὰν ἴστορίαν», δάσκαλος νὰ εἶναι ἐπιδέξιος ὥστε νὰ ἐμπνέει τὰ παιδιά, νὰ τὰ κάνει νὰ ἀγαπήσουν τὴ σπουδὴ και τὰ γράμματα, ποὺ ἀπηχοῦν τὶς ἀπόψεις τοῦ John Locke, θὰ μποροῦσαν νὰ συγκινήσουν τὸν Βλαντή και ὡς πράξη νὰ εἶναι ἀπάντηση στὰ παράπονά του γιὰ τὴν κατάσταση τῶν σπουδῶν ποὺ γνώρισε ὡς μαθητής και ἀντιμετώπιζε ὡς δάσκαλος.

47. Βλ. παραπάνω τὸ κείμενο και τὶς ἀντίστοιχες σημ. 34-43. Γιὰ τὰ διδασκόμενα μαθήματα στὴ Φλαγγίνειο Σχολή, βλ. Καραθανάσης, ὅ.π., σσ. 184-209.

48. Μαρτυρία τοῦ Σπ. Βλαντῆ, τοῦ 1808. Βλ. Καραθανάσης, ὅ.π., σ. 201.

49. 'Υπάρχει και χωριστὴ ἔκδοση: 1752 (Θ. Π. Α', ἀρ. 5165, 5167). 'Η ἑλληνικὴ ἔκδοση μιμήθηκε τὴν Ἰταλική: *Storia antiqua*, τ. 1-15, Βενετία, Abbrizzi, 1732-1742 (Τὰ *Παραγγέλματα* (*Istruzione*) εἶναι μέρος τοῦ 15ου τόμου. Αὐτοτελὴ ἔκδοση τῶν *Istruzione* εἶχε κυκλοφορήσει ὁ τυπογράφος Gavelli τὸ 1738. Τὸ βιβλίο εἶχε ἐκδοθεῖ και γαλλικὰ αὐτοτελῶς μὲ τίτλο *Abrégé du Traité des études*, ὡς ἐράνισμα ἀπὸ τὸ τετράτομο ἔργο: *Traité des études. De la Manière d'enseigner et d'étudier les Belles-Lettres, par rapport à l'esprit et au coeur* (1726-1728) και Ἰταλικά: *Della Maniera d'Insegnare e di Studiare le Belle-Lettore, per rapporto all'intelletto et al cuore*, μτφρ. S. Canturani, Πάντοβα 1729. Γιὰ τὸ ἔργο βλ. "Ανα Ταμπάκη, «Οἱ παιδαγωγικὲς ἀντιλήψεις στὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Charles Rollin, *Παραγγέλματα διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν*», *Περὶ νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ. Ρεῖματα ἰδεῶν και δίαυλοι ἐπικοινωνίας μὲ τὴ δυτικὴ σκέψη*, 'Αθήνα 2004, σσ. 127-138.

Τὸ δεύτερο βιβλίο εἶναι ἡ *Πραγματεία περὶ παιδῶν ἀγωγῆς*, ἡ *Παιδαγωγία*, συντεθεῖσα παρὰ Ἰωσήπου τοῦ Μοισιόδακος, ποὺ ἐκδόθηκε στὴ Βενετία ἀπὸ τὸν Γλυκῆ τὸ 1779.⁵⁰ Εἶναι ἡ πρώτη σοβαρὴ προσπάθεια ἐξέτασης τῶν ἐκπαιδευτικῶν πρακτικῶν καὶ καταλυτικὴ κριτικὴ τῶν ἀδυναμιῶν τους, στὸ πλαίσιο τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν πραγματικοτήτων, ποὺ τὶς ἀναπαράγουν. "Ἐχοντας ζήσει ἀπὸ κοντὰ τὰ προβλήματα τῆς ἐκπαίδευσης καὶ ἀφοῦ διαπίστωσε ὅτι οἱ νουθεσίες δὲν μποροῦν νὰ ἀνατρέψουν τὸ πλέγμα τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς κακοήθειας, ποὺ ρύθμιζε τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα, ἀποφασίζει νὰ προτείνει ἔνα σύστημα ἀγωγῆς ποὺ θὰ ἀντιμετωπίζει τὰ προβλήματα διαπαιδαγώγησης ἀπὸ τὴν νηπιακὴν ἡλικία. Ἀκολουθώντας τὸν John Locke ἀντιμετώπισε ἑνιαῖα τὰ προβλήματα τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ἐκπαίδευσης, καταγράφοντας ἀναλυτικὰ τὶς εὐθύνες τῶν γονέων, τῶν δασκάλων, τοῦ σχολείου καὶ τῆς κοινωνίας στὴν πορεία τῶν παιδιῶν πρὸς τὴν ἀπόκτηση τῶν γνώσεων, στὸ πλαίσιο τῆς αὐτογνωσίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνικῆς του ἐνσωμάτωσης. "Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀρχαϊκοῦ δασκάλου-τιμωροῦ, ποὺ ἔκανε τὸ σχολεῖο δυσάρεστο καὶ ἀπεχθές, ἔπρεπε νὰ γίνει πρόσχαρη καὶ εὐχαριστη, ὥστε τὸ σχολεῖο νὰ εἶναι ἐλκυστικό. "Ἡ διδασκόμενη ὥλη ἔπρεπε νὰ ἐξεταστεῖ ἐξαρχῆς. Τὴν ἀποστήμιση ἔπρεπε νὰ ἀντικαταστήσει ἡ κατανόηση καὶ ἡ συνάρθρωση τῶν γνώσεων, ποὺ ἔπρεπε νὰ καλύπτουν καὶ ἄλλους τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ. "Ἡ ἐκπαίδευση ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσει τρόπους ἐξατομίκευσης, γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς μαθητὲς νὰ ξετυλίξουν τὶς δημιουργικές τους ίκανότητες. "Ἡ πλάνη καὶ ἡ δεισιδαιμονία κυριαρχοῦσαν στὴν κοινωνία γι' αὐτὸν ἡ ἐκπαίδευση ἔπρεπε νὰ βοηθήσει στὴ χειραφέτηση καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν πνευμάτων τῶν παιδιῶν. "Ἐπρεπε νὰ ἀναζητηθεῖ ἴσορροπία ἀνάμεσα στὴν ἀρχαιότροπη ἐκπαίδευση, τὶς σύγχρονες γνώσεις καὶ τὶς ζωντανές γλῶσσες: τὰ καλὰ ἀπλὰ ἐλληνικά, τὰ τουρκικά, τὰ ἵταλικά ἢ τὰ γαλλικά, ποὺ θὰ βοηθοῦσαν τὸ νέο ἀνθρωπο στὶς καθημερινές του ἀνάγκες καὶ στὴν ἐννοιολογική του συγκρότηση.

"Ο Βλαντίς, δεκατετράχρονος σπουδαστὴς στὴ Φλαγγίνειο Σχολὴ τὸ 1779, ὅταν ὁ Ἰώσηπος Μοισιόδαξ βρίσκεται στὴ Βενετία γιὰ νὰ τυπώσει δύο βιβλία του στὰ τυπογραφεῖα τοῦ Θεοδοσίου καὶ τοῦ Γλυκῆ, ἵσως καὶ νὰ μὴν τὸν γνώρισε, ἀλλὰ θὰ ξῆται δύσκολο νὰ μὴν ἔχει διαβάσει τὴν *Παιδαγωγία* του. Οἱ ἀναλύσεις τῶν προβλημάτων τῆς ἐκπαίδευσης στὴν τουρκοκρατούμενη ἐλληνικὴ κοινωνία, μὲ πεδίο παρατήρησης τὶς παραδονάβιες ἡγεμονίες, θὰ τοῦ δημιουργοῦσε ἀρκετὰ προβλήματα κατανόησης καὶ ἐνδιαφέροντος, ἀλλὰ οἱ θεωρητικές προσεγγίσεις τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἐμπειρικὲς μεταρρυθμιστικές προτάσεις θὰ τὸν συγκινοῦσαν. Καθὼς τὸ βιβλίο τοῦ Ρολ-

50. Θ. Π. Α', ἀρ. 4310. Δεύτερη ἔκδοση: 'Ιώ. Μοισιόδαξ, *Πραγματεία περὶ παιδῶν ἀγωγῆς* ἡ *παιδαγωγία*, σ. ξα' + 159. Βλ. καὶ Π. Μ. Κιτρομηλίδης, 'Ιώσηπος Μοισιόδαξ. Οἱ συντεταγμένες τῆς βαλκανικῆς σκέψης τὸν 18ο αἰώνα, 'Αθήνα 1985, σσ. 124-127, 190-208.

λίνου, ή πραγματεία τοῦ Μοισιόδακα ἀλλὰ και ὁ πρόλογος τῆς Beaumont προέρχονται ἀπὸ τὸ καμίνι τῶν ἰδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ, θὰ ἐπιβεβαίωνε μὲ τὶς ἀναγνώσεις του, σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ κείμενα, τὴν ἐπιλογήν του γιὰ τὴ μετάφραση τῆς Ἀποθήκης τῶν παίδων: «Τὸ σκοπιμώτατον τέλος τῆς ἀναγνώσεως εἰναι κυρίως ἡ κατάληψις τῆς ἐλληνικῆς. Πρέπει τὸ λοιπόν, ὅτι τὰ παιδία νὰ βάλλωνται κατὰ πρῶτον εἰς ἓνα συγγραφέα, τὰ νοήματα τοῦ ὅποίου οὐχὶ μόνον νὰ ἀνταποκρίνωνται τῇ καταληπτικῇ δυνάμει αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸν νὰ ἔγχεωσιν αὐτοῖς ἥδονήν· πρᾶγμα, τὸ ὅποῖον διεγείρει τὴν περιέργειαν αὐτῶν, και προθυμοποιεῖ αὐτὰ μᾶλλον και μᾶλλον πρὸς τὰ ἐπόμενα».⁵¹

"Αν εἶχε διαβάσει και τὸ χειρόγραφο «Σχέδιο τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν» (Βουκουρέστι 1783) τοῦ Δημητρίου Καταρτζῆ, θὰ ἔβρισκε και ἐκεῖ ἀπαντήσεις στὰ ἑρωτήματά του ἢ τὸν παράλληλο λόγο νὰ ὑψώνεται μέσα ἀπὸ τὴ σοφὴ ἀνάλυση τῆς πραγματικότητας.⁵²

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀγαπίου Λοβέρδου στὶς 22 Ιανουαρίου 1794, ἡ 'Ελληνικὴ 'Αδελφότητα, στὴν εἰσήγησή της πρὸς τοὺς 'Αναμορφωτές, προέκρινε τὸν Βλαντή ἀπὸ τὸν συνυποψήφιο του, καθὼς τὸν χαρακτήριζε ἔξαιρετικὸ ἄνθρωπο και δάσκαλο και καλύτερο στὴ γνῶση τῆς λατινικῆς. Οἱ 'Αναμορφωτὲς τὸν ἔξέλεξαν στὶς 7 Φεβρουαρίου 1794 προσωρινὸ δάσκαλο και διευθυντὴ τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς. 'Η μονιμοποίησή του ἔγινε τὸ 1796, ἀλλὰ τὸ 1797 ἡ εἰσοδος τῶν Γάλλων στὴ Βενετία και ἡ ἀρπαγὴ τῶν κεφαλαίων τῆς 'Αδελφότητας σήμανε και τὸ κλείσιμο τῆς Σχολῆς. 'Ο Βλαντής, ὁ ὅποῖος ἀπὸ τὸ 1791 δίδασκε στοὺς φτωχοὺς νέους τῆς 'Ελληνικῆς Σχολῆς τῆς 'Αδελφότητας, μὲ εἰδικὴ ἀμοιβή, θὰ δεχθεῖ ὡς τὸ θάνατό του νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του στὴ Φλαγγίνειο ἀλλὰ και, μὲ ὅποιο καθεστώς συμφωνοῦσε μὲ τὴν 'Αδελφότητα, τὶς ὑπηρεσίες του ὡς δάσκαλος.⁵³

'Ως ίδιωτικὸς δάσκαλος και οἰκοδιδάσκαλος γιὰ περισσότερο ἀπὸ σαράντα χρόνια, δὲν γνωρίζουμε πόσο μπόρεσε νὰ ἐφαρμόσει τὴν "Ἐκθεσιν μαθημάτων. Οἱ μαρτυρίες τῶν μαθητῶν του τοῦ ἀπέδωσαν τὸν ἔπαινο τοῦ καλοῦ δασκάλου.⁵⁴

51. Πραγματεία περὶ παιδῶν ἀγωγῆς, σ. 110. Βλ. ἐδῶ και τὶς σημ. 19, 37. "Οπως παρατήρησε ὁ 'Εμ. Κριαράς, «Ἡ 'Παιδαγωγία' τοῦ Μοισιόδακος και ἡ σχέση της μὲ τὸ παιδαγωγικὸ σύγγραμμα τοῦ Locke», *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher* 17 (1944), 148, ή ἀποφῆ αὐτὴ τοῦ Μοισιόδακα προέρχεται ἀπὸ τὸν Locke.

52. Δ. Καταρτζῆς, «Σχέδιο τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν 'Ρωμηῶν και Βλάχων, ποὺ πρέπει νὰ γίνεται μετὰ λόγου στὰ κοινὰ και σπητικὰ σκολειά», *Tὰ Εδρισκόμενα*, σσ. 24-41. Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός*, 'Αθήνα 1993, σσ. 177-243, 486-503. Βλ. ἐδῶ και τὶς σημ. 22, 32.

53. Κ. Δ. Μέρτζιος, *Θωμᾶς Φλαγγίνης και ὁ Μικρὸς 'Ελληνομήμων*, 'Αθήνα 1939, σσ. 181-182. Καραθανάσης, δ.π., σσ. 134-136. Ξανθοπούλου-Κυριακοῦ, δ.π., σσ. 97-113. Σουλογιάνης, «Ἡ Σχολὴ Φλαγγίνη στὴ Βενετία», 203-224.

54. «Ο Βλαντής [...] ὅλον ἐμαυτὸν ἀφωσίωσεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας· και

Περισσότερο σταθμητὸ εἶναι τὸ παράλληλο ἔργο του στὸν τομέα τῆς ἔκδοσης βιβλίων. Γιὰ περισσότερα ἀπὸ σαράντα χρόνια συνέγραψε, μετέφρασε, ἔξεδωσε κείμενα, ἐπιμελήθηκε, διασκεύασε καὶ συμπλήρωσε, διόρθωσε φιλολογικὰ καὶ τυπογραφικά, πολλὰ βιβλία. ‘Ο ἀριθμὸς αὐτῶν ποὺ ἀναγράφουν τὸ ὄνομά του φθάνει τὰ 145, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε τὶς μετὰ θάνατον ἀνατυπώσεις. ’Αρκετὰ ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ προῆλθαν καὶ ἀπὸ δικές του εἰσηγήσεις στὸ τυπογραφεῖο Γλυκῆ, τοῦ ὅποιου ἦταν ὁ κύριος συνεργάτης (1788-1830).⁵⁵ ’Ιδιαίτερα ἔκεινες οἱ εἰσηγήσεις, ποὺ πρότειναν βελτιωμένες ἐπανεκδόσεις ἀλλὰ καὶ νέα βιβλία τῆς σχολικῆς διαδικασίας (λεξικά, γραμματικές, συναγωγὲς κειμένων) γιατί, ὅπως σημειώθηκε, βιβλία ποὺ εἶχαν ἐκδοτικὸ ρίσκο, ὅπως ἡ μετάφραση τῆς Ἀποθίκης τῶν παιδῶν (τόμοι 5-8) ποὺ φαίνεται νὰ εἶχε ἐτοιμάσει (1817-1820) δὲν ἐκδόθηκαν ἀφοῦ οἱ ἔκκλήσεις γιὰ συνδρομητὲς δὲν ἀπέδωσαν.

’Ασχολήθηκε μὲ τὴν ἐπιμέλεια λόγιων βιβλίων κυρίως, ἐνῶ δὲν φαίνεται νὰ διόρθωσε θρησκευτικά, λειτουργικά καὶ λαϊκὰ βιβλία. Οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς, διαφωτιστὲς καὶ παραδοσιακοί, τὸν ἐμπιστεύθηκαν γιὰ τὴν ὀξιοπρεπὴ τυπογραφικὴ ἔργασία, ποὺ μποροῦσε νὰ εἶναι ἐγγύηση γιὰ τὴν καλὴ ἐμφάνιση τῶν βιβλίων τους.⁵⁶

οὐ μόνον παρὰ τοῖς ὅμογενέσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς καὶ λοιποῖς ξένοις διέδιδε τὴν σπουδὴν τῆς πατρίου φωνῆς, παρορμῶν τὰς ψυχᾶς εἰς τὸν ἔρωτα τῆς Ἑλληνικῆς μαθήσεως. Μνείας δὲ μεταξὺ τούτων ἀξιοῦται Ἐνετός τις φαρμακοπώλης, τούνομα Βαρέ, δστις παυδευθεὶς ὑπὸ τοῦ Βλαντῆ ἵκανην ἀπέκτησε τὴν περὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐμπειρίαν, ὥστε καὶ ὑπὸ ζήλου πρὸς αὐτὴν φερόμενος μετήνεγκεν εἰς τὴν Ἀπλοεληνικὴν μίαν τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Γολδόνη, ἐπιγραφομένην Παμέλαια [Βενετία, Γλυκῆς, 1817]. (E. de Tipaldo, «Σπυρίδων Βλαντῆς», 146).

55. Πβ. Γ. Βελουδῆς, Τὸ ἐλληνικὸ τυπογραφεῖο τῶν Γλυκήδων στὴ Βενετία (1670-1854). Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ ἐλληνικοῦ βιβλίου κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, ’Αθήνα 1987, σσ. 61-62, 65.

56. Σημειώνων ἐδῶ ὅσα ἀπὸ τὰ βιβλία ποὺ ἐπιμελήθηκε, δὲν τὰ ἀνέγραψα στὶς διάφορες κατηγοριοποιήσεις τοῦ ἔργου του, οἱ ὅποιες ἔγιναν γιὰ τὶς ἀνάγκες αὐτῆς τῆς προσέγγισης καὶ σύμφωνα μὲ αὐτές ἀναγράφονται στὶς οἰκεῖες σημειώσεις: Λάνδος, Νέος Παράδεισος, 1797 (Θ. Π. Α', ἀρ. 3376)· Λάνδος, Παράδεισος, 1797 (Θ. Π. Α', ἀρ. 3391)· Κορνάρου, Ἐρωτόκριτος, 1797 (Θ. Π. Α', ἀρ. 3191)· Νέον Ἐπιστολάριον, 1797 (Θ. Π. Α', ἀρ. 2153)· Αθ. Πάριος, Ρήτορικὴ Ἐρμογένους Ταρσέως, 1799 (Θ. Π. Α', 917)· Γνωμικὰ παλαιῶν φιλοσόφων, 1802 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1802.7)· Genovesi, Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς, 1802 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1802.52)· Μηνιάτης, Διδαχαί, 1804 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1804.17)· Soave, Στοιχεῖα Λογικῆς, 1804 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1804.69)· Δάρβαρις, Εἰσαγωγὴ ἐλλ. γλῶσσαν, 1805 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1805.38)· Σοῦτζος, Πονήματα, 1805 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1805.86)· Βούλγαρις, Στοιχεῖα μεταφυσικῆς, 1805 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1805.88-90)· Παλιουρίτης, Ἐπιτομὴ ἴστορίας, 1807 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1807.23-24)· Βιβλίον ὄνομαστικὸν πανάγιον, 1808 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', ἀρ. 1808.5)· Φυσικὴ δημώδης, 1810 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', 1808.53 καὶ σ. 588)· Γνωμικὰ παλαιῶν φιλοσόφων, 1811 ('Ηλιού, 19ος αἱ., Α', 1811.10)· Ἐπιστολάριον, 1811 ('Ηλιού,

Τὸ μεταφραστικό του ἔργο περιέχει δικές του ἐπιλογὲς (*Ἀποθήκη τῶν παιάδων*, ἔργα τοῦ Goldoni καὶ τοῦ Boccaccio) καὶ ἔργα ποὺ τοῦ ζητήθηκαν ἀπὸ τοὺς “Ἐλληνες”⁵⁷ καὶ Ιταλοὺς⁵⁸ ἐκδότες.

19ος αἰ., Α', 1811.27 καὶ σημ. α): Soave, *Πραγματεία*, 1812 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1812.64 καὶ 1810 σημ. γ): Συνέσιος, *Ἐπιστολαί*, 1812 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1812.69): N. Παπαδόπουλος, *Ἐγχειρίδιον*, 1815 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1815.35): Παλιούριτης, *Ἄρχαιοι λόγιοι*, 1815 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1815.21-22): Παλιούριτης, *Ἐπιτομὴ ἴστορίας*, 1815 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1815.40-41): N. Παπαδόπουλος, *Ἐρμῆς ὁ Κερδῶν*, 1815-1817 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1815.42-44, 1816.38, 1817.48): *Ἐπιστολάριον*, 1816 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1816.35): Soave, *Ἡθικὰ διηγήματα*, 1816 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', 1816.43): *Αννα Βῆλ*, 1816 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1816.13): Goldoni, *Παμέλα*, 1817 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1817.84): N. Βούλγαρις, *Ιερὰ Κατήχησις*, 1818 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1818.37): *Ἐπιστολάριον*, 1819 (ΓΜ 10132): Néor *Ἐπιστολάριον*, 1819 (N. Pierris, *Bibliographie Ionienne*, Ἀθήνα 1966, ἀρ. 110): Γρ. Καλλιφόρης, *Παραγγελίαι περὶ ὑγείας*, 1829 (ΓΜ 1880): *Ἀκολονθία* ὄστον Γερασίμου, 1830 *Ἀνδρεώλας* (ΓΜ 1913): *Οὐτώηχος*, 1830 *Ἀντωνῆλλος* (ΓΜ 1965): *Παιδαγωγία*, 1830 *Ἀντωνῆλλος* (ΓΜ 1967) καὶ τὰ ιταλικά: Gillies, *Storia della grecia antica e della sua colonie e conquiste*, [μτφρ. Fr. Domenichi, ἐπιμ. Sp. Blandi], τ. 1-4, Βενετία, Andreola, 1823-1824 (C. Berti, *Censura e circolazione delle idee nel Veneto della Restaurazione*, Βενετία 1989, σ. 280): Barthélémy, *Viaggio di Anacarsi il giovane nella Grecia verso la metà del quarto secolo avant l'era volgare*, ἐπιμ. Sp. Blandi, τ. 1-8, Βενετία, Andreola, 1825. Τὸ 1826 ὁ G. Antonelli κυκλοφόρησε ἔκδοση ἀπὸ τὸ ἔδιο τράβηγμα (τεχνήτος ἐκσυγχρονισμός). “Αλλες ἔκδοσεις: 1834, 1836, 1839, 1843. Τὸ 1839 κυκλοφόρησε ἀνάτυπο: *Viaggio del giovane Anacarsi. Eulopia. Frammento di racconto del terzo secolo*, Βενετία 1839. (Berti, ὅ.π., σ. 280). Οἱ ἀναγραφὲς αὐτὲς πρέπει νὰ περάσουν, ὕστερα ἀπὸ αὐτοφία, στὰ συμπληρώματα τῆς Ιονικῆς Βιβλιογραφίας· τὸ ἔδιο ίσχει καὶ γιὰ ἀβιβλιογράφητα τῆς σημ. 58.

57. Beaumont, *Ἀποθήκη τῶν παιάδων* (βλ. σημ. 10): Goldoni, *Ο Καφενές*, 1791, 1794 (Θ. Π. Α' 2517, 2518): Boccaccio, *Διηγήματα*, 1797 (Θ. Π. Α' 1395): Ovidius, *Τῶν μεταμορφώσεων*, 1798, 1792-1805, 1800-1802/3 (Θ. Π. Α' 4566, 4567: ‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α' σ. 581 ἀρ. 2, σ. 584 ἀρ. 4): Διήγησις τῆς πανευτυχοῦς μεγαλοπόλεως, 1798 (Θ. Π. Α' 1377): Κορνήλιος Νέπως, Θεοδοσίου 1801, 1802, 1810 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α', ἀρ. 1801.25, 1802.36, 1810.31): *Ιστορία Ναπολέοντος*, 1808 (‘Ηλιού, 19ος αἰ., Α' 1808-15-17), *Υγιεινήταριον*, 1820 (ΓΜ 1288). Στὸ πλαίσιο τοῦ σχεδίου του γιὰ μετάφραση λατίνων κλασικῶν συγγραφέων, ποὺ ἀνάγγειλε τὸ 1810 (στὴν τρίτη ἔκδοση τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος) κυκλοφόρησε τὸ 1819, μὲ τὴν ἐνθέρρυνση τοῦ Ιωάννη Καποδίστρια, *Ἀγγελία* γιὰ ἐγγραφὴ συνδρομητῶν, γιὰ τὴν ἔκδοση ἀπὸ τὴν τυπογραφία Γλυκῆ, τῆς μετάφρασης τοῦ Κούρτιου (Quintus Curtius Rufus), συγγραφέα τῆς *Ιστορίας* τοῦ M. Αλεξάνδρου. ‘Η ἔκτιληση δὲν ἀπέδωσε σὲ ἐγγραφὲς συνδρομητῶν (βλ. ’Εμμ. N. Φραγκίσκος, «Ἐλληνικὴ Βιβλιογραφία (1800-1863). Προσθήκες», *Ο Ερανιστής* 1 (1963), 244 ἀρ. A27). Βλ. καὶ A. E. Karathanassis, «Spiridon Vlantis (1765-1830) et son oeuvre de traduction», *Synthesis* 6 (Βουκουρέστι 1979), 97-103.

58. *Principali Fatti della Storia Greca Antica inventari da Bartolomeo Pinelli descritti nelle due Lingue Italiana e Francese da Fulvia Bertocchi e tradotti nell'idioma greco da Spiridione Vlanti, Βενετία, G. Gnoato καὶ S. Minesco, [1825]*: (Παπαδόπουλος, *Ιονικὴ Βιβλιογραφία*, ἀρ. 1545: χρονολογήθηκε ἐνδεικτικά στὸ 1801 καὶ στὸ 1821).

"Ολος αύτὸς ὁ μόχθος τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ ἐπιμελητῆ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς λειψὲς σπουδὲς καὶ τὴν αὐτοδιδαχὴ καὶ ἡ «έλλειψις ἴσχυρῶν κέντρων καὶ τῶν ἐπιτηδείων ἐνθαρρύνσεων πρὸς ἔξέγερσιν τοῦ πνεύματος» ἀφησαν τὴ σφραγίδα τους στὰ ἔργα του. Τὰ ἐκδοτικά, περισσότερο, ἐπικρίθηκαν μὲ προεξάρχουσα τὴν αὐστηρὴ κρίση τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ.⁵⁹

'Η χρονολογία 1825 εἶναι ἀπὸ τὸ κατάστιχο τῆς λογοκρισίας: *Viaggi d'Antenore nella Grecia e nell'Asia con alcune notizie sopra l'Egitto. Manoscritto greco trovato nell'antica Ercolano. Nuova versione italiana arrichita di note, corretta e collezionata sulla XIV edizione francese*, μτφρ. Sp. Blandi, τ. 1-7, Βενετία, Andreola, 1826-1827 (Berti, ὁ.π., σ. 280); *Storici minori volgarizzati ed illustrati*, τ. 1-3, Μιλάνο, Sonsogno, 1826-1829, τ. 4, Μιλάνο, Molina, 1831 (É. Legrand, *Bibliographie Ionienne*, Παρίσι 1910, ἀρ. 1093). *Opere di Arriano Nicomedice*, τ. 2, Μιλάνο, Sonsogno 1827 (Legrand, ὁ.π., ἀρ. 1115). *Opusculi di Dionigi di Alicarnasso*, τ. 1-2, Μιλάνο, Sonsogno, 1827 (ἀβιβλιογράφητο στὴν Ἰονικὴ Βιβλιογραφία βλ. E. di Tipaldo, «*Σπυρίδων Βλαντῆς*», 148· ὁ Tipaldo καταγράφει 23 ἔργα 18 συγγραφέων, ποὺ μεταφράστηκαν ἀπὸ τὸν Βλαντῆ στὴν Collana τοῦ Sonsogno μὲ εἰσήγηση τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδη). "Οπως σημείωσα καὶ παραπάνω ὑπάρχουν βιβλία στῶν ὄποιων τὴν ἐκδοση συνέβαλε ὁ Βλαντῆς, ἀλλὰ δὲν ἀναγράφεται τὸ δονομά του. Ἀρχειακὴ μαρτυρία μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ μαθητῆς καὶ βιογράφος του Emilio de Tipaldo τὸν πλήρωσε τὸ 1829 γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει στὴ μετάφραση τῆς *Istoria della Letteratura greca* τοῦ F. Schoell ἀπὸ τὰ γαλλικά (ἐκδόθηκε: Βενετία, Alvisopoli, 1824 (οἱ 5 τόμοι): ὁ βος τόμος, ποὺ μετέφρασε ὁ Βλαντῆς, ἐκδόθηκε τὸ 1829 (Legrand, ὁ.π., ἀρ. 1045· ὑπάρχει καὶ δεύτερη ἐκδοση τοῦ Antonelli, 1827-1830: Pierris, *Bibliographie Ionienne*, ἀρ. 160) καθὼς καὶ τὸ ἔργο *Περὶ ὑφους τοῦ Διονυσίου Λογγίνου* (ἐκδόθηκε: Alvisopoli, 1834· βλ. Legrand, ὁ.π., ἀρ. 1211). Τὴ μαρτυρία δημοσιεύει σχολιασμένη ἡ Margherita Losacco, *Antonio Catiforo e Giovanni Veludo interpreti di Fozio*, σ. 204. Ό Βλαντῆς εἴχε ἐκδώσει τὸ πρωτότυπο τοῦ Λογγίνου τὸ 1802 καὶ τὸ 1805 (βλ. ἐδῶ σημ. 28).

59. 'Ο βιογράφος του E. de Tipaldo, ποὺ διατύπωσε καὶ τὴν παραπάνω σκέψη γιὰ τὴν πνευματικὴ πενία τοῦ κοινωνικοῦ του περιβάλλοντος, εἶναι ἡπιότερος: «Δὲν πρέπει ὅμως νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Βλαντῆ ἐπιτηρηθεῖσαι ἐκδόσεις πάντα ἀναμάρτητοι εἰσὶν. Αὔτη ἡ πληθὺς αὐτῶν, καὶ ἡ σκέψις ὅτι ὁ Βλαντῆς εἰργάζετο πρὸς τὸ ζῆν, αἱρούσιν ἐκ μέσου τὴν ἰδέαν δυνατῆς τελειότητος» (*Σπυρίδων Βλαντῆς*, 149). 'Η ἀρνητικὴ γνώμη τοῦ Κοραῆ γιὰ λόγους ἀντικειμενικούς, ἀπόκτησε καὶ προσωπικὴ χροιὰ ἐξ αἰτίας τῆς παραλληληγερίας διαπραγμάτευσης τῶν Ζωσιμάδων καὶ μὲ τὸν Βλαντῆ γιὰ τὴν συνεργασία του στὴ σειρὰ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων, στὴν ἐκδοση τῆς ὄποιας ἥθελαν νὰ εἶναι χορηγοί. Βλ. Δ. Θερειανός, *Ἀδαμάντιος Κοραῆς*, τ. 2, Τεργέστη 1890, σ. 183 κ.έξ., ίδιως σ. 190· 'Αδ. Κοραῆς, *Ἀλληλογραφία*, τ. 2, 'Αθήνα 1966, σσ. 354, 362, 363· τ. 3, 'Αθήνα 1979, σ. 307. "Οπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Γλυκῆ στοὺς Ζωσιμάδες (ἐκδοση Θουκυδίδη, 1802) ὁ Βλαντῆς πιεζόταν ἐξ ὀνόματος τῶν Ζωσιμάδων νὰ «παραιτηθῇ καὶ τὴν τοῦ ἐδῶ Σχολείου ἐπιστασίαν, διὰ νὰ ἐνασχολήσται ὅλως περὶ τὴν διόρθωσιν τοῦτε Θουκυδίδου, καὶ 'Ομήρου, ἔτι δὲ καὶ μετάφρασιν τῶν ἀξιολογωτέρων βιβλίων, ὑποσχόμενος αὐτῷ κατ' ἔτος αὐτάρκη μισθόν». 'Ο Βλαντῆς «ἀπεφάσισεν ἀφ' οὗ τελειώσῃ τὸν β' τόμον τῶν *Μεταμορφώσεων* τοῦ Οὐδίδου, ἀν τὸν ἀξιώσῃ ἡ θεία Πρόνοια, νὰ σᾶς προσφέρῃ ὡς πρότερον Διογένην τὸν Λαέρτιον, τὸν τε Διονύσιον Λογγίνον, καὶ Κορνήλιον τὸν Νέπωτα, τοῦ πολυθρυλήτου Ποιητοῦ Οὐεργιλίου Μάρωνος τὴν Αἰνιάδα εἰς πεζήν φράσιν» (βλ. 'Ηλιού, 1905 αι, Α', ἀρ. 1802.31).

‘Η πολύωρη και πολύχρονη ἐργασία δὲν τοῦ ἔξασφάλισε οἰκονομικὴ ἐπάρκεια γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζει τὰ ἔξοδα τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας του: «Ἡ ὅλη πορεία τοῦ βίου αὐτοῦ ούδὲν παρίστησιν ίδιάζον καὶ ἔκτακτον. Ἐπιβεβαρημένος ύπὸ πολυαριθμοῦ οἰκογενείας, ούδενὸς ἄλλου ἢ αὐτῆς ἐκήδετο· ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡναγκάζετο νὰ διδάσκῃ οὐ μόνον ἐν τῷ σχολείῳ, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρεῖχεν αὐτῷ ίκανὴν ὡφέλειαν, ἀλλὰ καὶ κατ' ίδίαν, καὶ νὰ ἐπιτηρῇ τὴν διόρθωσιν ‘Ελληνικῶν καὶ Ιταλικῶν κειμένων).⁶⁰

‘Ο βιογράφος του, γιὰ νὰ ἔγγρήσει τὴν ἀντίφαση, προβάλλει ὡς χαρακτηρολογικό του στοιχεῖο τὴν ἀφέλεια, ποὺ εἶχε συνέπεια τὴν ἔξαπάτηση καὶ ὑστερα τὴν πικρία, τὴν μεμψιμοιρία, τὸν θυμὸ καὶ τὶς ἄδικες κρίσεις: «Ο Βλαντῆς, εὶς καὶ ἐνόμιζεν ἔαυτὸν εἰδίμονα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰς τὰ βιβλία ὅμως ὅλος ἐντρυφῶν, ἐστερεῖτο πάσης περὶ τὴν ἀνθρωπότητα πείρας, διὸ καὶ ύπὸ τῶν ἄλλων συνεχῶς ἐξηπατᾶτο. Ἡθελον ἵσως τινὲς ἐπιθυμήσει αὐτὸν ἥττον μεμψίμοιρον, καὶ ἥττον ὀχληρὸν ἀφηγητὴν τῶν δυστυχιῶν αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ προφυλακτικόν, ὡστε ἐν τῇ ἔξαψει τῶν παθῶν ἀναμιμησκόμενος τῶν παρελθουσῶν πικριῶν νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ καὶ ποτὲ τὰ δίκαια ὅρια».⁶¹

‘Η διαρκής ἐργασία καὶ ἡ ἐσωστρέφεια δὲν τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ χαρεῖ οὔτε τὶς τιμές ποὺ θέλησαν νὰ τοῦ προσφέρουν Ιταλικοὶ φορεῖς, ὅπως ἡ Minerva Poliglotta, τὸ Ateneo Veneto, ἡ Biblioteca Italiana, λέγοντας: «τοῖς ἄλλοις οἱ ἔπαινοι· ἐγὼ δὲ κοπιάζω οὐχὶ ἵνα ἀπαθανατίσω τὸ ὄνομα, ἀλλ’ ὅπως μετρίως πορισθῶ τὰ ἐπιτήδεια πρὸς συντήρησιν ἐμοῦ καὶ τῆς πολυαριθμοῦ οἰκογενείας μου».⁶² Μοναδικὴ χαρά του ἡ ἀγάπη τῶν οἰκείων, τῶν μαθητῶν καὶ τῶν φίλων καὶ οἱ περίπατοι στὴ Βενετία: «Πρὸς ἀναψυχὴν τοῦ νοὸς ἐκ τῶν σπουδαίων καὶ συνεχῶν κόπων, μόνην διασκέδασιν εὕρισκε τοὺς μακροὺς περιπάτους. Οθεν ἔβλεπες αὐτὸν εἰς τὰ μᾶλλον ἀναπεπταμένα μέρη τῆς πόλεως, μακροῖς καὶ βραδέσι βήμασι πορευόμενον, τὴν κεφαλὴν ἔχοντα ὑπόκυφον, καὶ τὰς χεῖρας κατατεταμένας, καὶ ποτὲ μὲν μόνον, ἄλλοτε δὲ μετά τινος τῶν μαθητῶν ἢ φίλων αὐτοῦ».⁶³

60. E. de Tipaldo, «Σπυρίδων Βλαντῆς», 146. Γνωρίζουμε ὅτι γυναίκα του ἦταν ἡ Αἰκατερίνη Δαλφόρου καὶ τὰ παιδιά ποὺ ἀπέκτησαν ἦταν ἡ Ἐλένη (1789), ἡ Ρεγγίνα (1790), ἡ Μαρία (1794) καὶ ὁ Παῦλος (1796). Βλ. Καραθανάσης, δ.π., σ. 136. “Οταν πέθανε τὸ 1830 ἀφῆσε τὴν σύζυγό του τυφλὴ καὶ μία θυγατέρα, γιὰ τὶς ὁποῖες φρόντισε ἡ ‘Ελληνικὴ Ἀδελφότητα καὶ δύο γιούς. Ἐπομένως μετὰ τὸ 1796 πρέπει νὰ ἀπόκτησαν καὶ ἔνα δεύτερο γιό, συνολικὰ πέντε παιδιά (E. de Tipaldo, δ.π., 147).

61. E. de Tipaldo, δ.π., 147.

62. Τὸ 1811 ἔγινε μέλος τῆς Γραικοδακικῆς Φιλολογικῆς Ἐταιρείας τοῦ Βουκουρεστίου (Ἐρμῆς δ Λόγιος 1 (1811), 64). Γιὰ ἄλλους φορεῖς βλ. E. de Tipaldo, δ.π., 146, 149.

63. E. de Tipaldo, δ.π., 146.

Τὸ 1814 ἐπέτρεψε στὸν ἔαυτό του τὴν πολυτέλεια τοῦ ritratto: εἶναι ἡ εἰκόνα ποὺ δῆμοσιεύεται στοὺς πίνακες τοῦ τόμου.⁶⁴

64. «Τῷ 1814 ἐποιήσατο τὴν ἴδιαν εἰκόνα, θεὶς ὅπισθεν αὐτῆς ἀπλῆν καὶ μετριόφρονα ἐπιγραφήν» (E. de Tipaldo, δ.π., 149). Τὸ πῶς βρέθηκε καὶ βρισκόταν στὸ 'Αρχειοφυλακεῖο Λευκάδας ὥς τὸ 1963, ὅπου δὲν βρέθηκε τὸ 2004, βλ. στὴ σημ. 1. Ἡ φωτογράφησὴ τῆς τὸ 1963 δὲν ἀποτύπωσε τὸ πίσω μέρος τῆς φωτογραφίας, ἵσως γιατὶ ἡ ἐπιγραφὴ εἶχε ἀφαιρεθεῖ ἢ σκεπαστεῖ. Ἡ λιθογραφία φέρει καὶ λιθογραφημένη καλλιγραφικὴ λεζάντα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ εἰκονιζόμενου, στὸ ὅποιο ἔχει προστεθεῖ μὲ μελάνι ὁ Κυθήριος, ποὺ δὲν εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸ χέρι του ἢ τὸ χέρι τοῦ Σπυρίδωνος Βλαντῆ τοῦ Λευκάδιου. Ὁ ἔδιος ὁ Βλαντῆς, ὅσο ξέρω, ποτὲ δὲν ὑπόγραψε μὲ τὸ ἐπίθετο καταγωγῆς, ὁ Κυθήριος. Πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του (1828) ἔγραψε: *Σπυρίδων Βλαντῆς Φραγκίσκου* (Άρ. Στεργέλλης, «Χειρόγραφα σημεώματα στὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Βιβλιοθήκης τῆς 'Ελληνικῆς Κοινότητας Βενετίας», Θησαυρίσματα 4 (1967), 135). Φωτοανατύπωση μιᾶς ἄλλης αὐτόγραφης ἀφιέρωσης, βλ. Ἡλιού, TE 10 (1983), 431.

R I A S S U N T O

TRIANTAFILLOS E. SKLAVENITIS, *Spiridon Vlantis e l'insegnamento privato. Piano di Studi /Ἐκθεσις μαθημάτων: Venezia 1794.*

Si presenta e si ristampa, dall'unica copia conosciuta, l'opuscolo bilingue, in italiano e in greco, stampato a Venezia nel 1794 da Spiridon Vlantis (1765-1830), erudito grecoveneziano, traduttore e curatore di libri, insegnante pubblico e privato. Si tratta di un abbozzo di programma di studi in tre cicli-classi per ragazzi dai 5 ai 16 anni. L'opuscolo finisce con un modello di accordo, da compilare, sulle tasse per l'insegnamento e le relative modalità di pagamento. È un fascicolo informativo e pubblicitario sulla fornitura di servizi di insegnamento di gruppo e a domicilio, qualcosa come i posteriori dépliants. Nell'opuscolo sono espresse le opinioni pedagogiche di Vlantis, formatesi nell'ambito delle teorie sull'istruzione che si erano affermate in terra greca ma anche nel Collegio Flangini e nella scuola elementare di Venezia. Le scelte pedagogiche di Vlantis furono facilitate nella loro applicazione dalla sua opera di scrittore e traduttore e principalmente dalla traduzione (1788-1793) dell'opera in quattro volumi di Mme Jeanne-Marie Leprince de Beaumont, *Le magasin des Enfans, ou Dialogues entre une sage gouvernante avec ses élèves* (1756).

P I A N O
D I S T U D I ,

Proposto alla Gioventù

da S. V.

V E N E Z I A
M D C C X L I V .

(3)
CICERO DE DIVIN.

Lib. 2. N. 4. 5.

Quod munus reipublicæ af-
ferre majus, meliusve possu-
mus, quam si docemus atque
erudimus juventutem, his præ-
sertim moribus atque temporo-
ribus, quibus ita prolapsa est,
ut omnium opibus refrenanda
atque coercenda sit? Nec ve-
ro id effici posse confido, quod
ne postulandum quidem est,
ut omnes adolescentes se ad
studia convertant. Pauci uti-
nam! quorum tamen in repu-
blica latc patere poterit in:
dustria.

2 2 Qual

Qual servizio maggiore e più importante possiamo prestare allo Stato che il travagliare all'istruzione della Gioventù, spezialmente in un tempo, nel quale, a cagione della licenza sfrenata dei costumi, ella ha necessità di essere ritenuta, ed arrestata con tutti gl'immaginabili mezzi? Io già non mi lusingo che possa aver effetto quello, che certamente non si dee nemeno ricercare, e vale a dire che tutti generalmente i giovani si dessero agli studj. Volesse Iddio che ciò facessero pochi soltanto fra loro! e l'industria di questi pochi non lascierebbe di essere, utilissima alla Repubblica.

In tre Classi divido il mio Piano, e succintamente descrivo gli studj di cadauna.
C L A S S E I N F I M A .
 Leggere e scrivere in Italiano ed in Greco.
 Elementi d' Aritmetica e di Geografia.

I Fanciulli di questa Classe, secondo la loro capacità, e nella loro lingua, ripeteranno le principali Storie della Sacra Scrittura, ed altri brevi racconti morali e piacevoli, dopo di averli ascoltati a viva voce del Preceptorre.

Ben si scorge l'utilità di questo Metodo, quando seriamente si rifletta a ciò, che in poche parole fu enunciato.

a 3 CLAS-

In

X 6 X
CLASSE INFERIORE.

Allorchè i fanciulli avranno imparato a leggere e pronunziare correttamente, ed a formare un bel carattere sopra gli esemplari, che verranno loro proposti; è necessario che con tutta esattezza imparino le regole della Grammatica Italiana e della Greca. Crediamo superfluo di enumerare i molti e vari esercizi, che dovranno farsi in questa Classe e nell'altra susseguente; poichè essi sono già noti a Maestri, ed a Genitori non importa gran fatto di esserne minuziamente informati.

In questa Classe avranno luogo

X 7 X
luogo le traduzioni del Testamento nuovo, delle Favole di Esopo, o delle sentenze del Grisolorà ec. &c osservazioni per la lingua Toscana si faranno sulle Novelle scelte del Boccacci, sul Galateo del Casa, ec.

Non si tralascierà nel tempo stesso uno studio più serio di Geografia e di Aritmetica; e si proseguirà quello della Storia Sacra e Profanata, cui, come già abbiamo accennato, daremo principio sin dall'infima Classe.

X 9 X

giovani , che dovessero appigliarsi alla Medicina , o alla Legge .

Finalmente della lingua Francese si potrà insegnare quel tanto , ch' è sufficiente per l'intelligenza degli Autori .

CLASSE SUPERIORE .

Bene addestrati i figliuoli nelle Declinazioni de' Nomi , e nelle Conjugazioni de' Verbi , e nelle regole più ordinarie e più semplici d'ambiente Grammatiche , si applicheranno allora alla Costruzione .

Lezioni di Autori Classici si in prosa , che in verso , temi , lettere , traduzioni , commentimenti di varie specie , e sopra varj argomenti , occuperanno tutta questa Classe .

A questa è riserbato àltrelo studio della Rettorica , della Logica , e della Geometria .

S'insegnerrà pure la lingua Latina in particolare a quegio .

I Fanciulli dell'età per lo meno di un lustro entreranno nell'Infima Classe , e vi dovranno restare tre anni .

Dagli anni otto sino à dodici staranno nell'Inferiore .

Nel duodecimo anno di loro età passeranno nella Superiore , e vi dovranno impiegare almeno quattr' anni .

Se gli è vero che lo zelo , la diligenza , la fatica inde-

a s de .

Ε Κ Θ Ε Σ Ι Σ
ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ,

$\Sigma_{\chi \epsilon \gamma \delta \epsilon \tau \alpha}$

Παρά Σ. Β.

BENETIA

α Τ γ δ.

Χ Ι Σ Χ

ΚΙΚΕΡΩΝ ΠΕΡΙ ΘΕΟΤ.

Βιβ. β'. Α' ρ. δ'. ε'.

Τίνος αὐτὸς λεγόντων τρόπος καὶ μαρτυρία
ἀφίλετα μαλάκων ἡ πολὺ σέξ παιδας
απειδίσας καὶ τοῖς Γερόνοις λεπτίνας
περιέδει. μαλάκα δὲ ἢ τοιστοις
καιροῖς, κατὰ τοῦ πολὺ θεῶν αὐτοῖς
χαλιναρες αυτοῖς οἴην αὐαχειτίσεως
δεῖται, τοι συνολῆς τῷ σύνοπτῳ
ἔργοιο; Εὐγαγές διη μη εἰς τέλος
αγαγεῖν, οπερ ἀδίκητερ δέος,
πειραματι, τὸ παντας διλογοτρι οὐτον
θανάτου γνώσεις τὴς παιδας. Εὐθε
ζή στοι τέλος! αὐτὸς γε καί μάρτυρις
αὐτὸν μηδικαφέλετας εἴη.

Ποίει

X 16 X

Ποίου εργον μεγαλύτερου, τὸν
κηστρωτέρου μεγαλεῖτον τὰ φέρεια μὲν
εἰς τὸ Κοινόν, διότο τὸ νόμιμον
ζωὴν τὸν ἐπικαθίδυτον καὶ μετά-
ναστον τοῦ Νέαν, σέραρίπτως εἰς
τοὺς τοὺς καρποὺς, καὶ τὸς σοίκιον,
τὸν τὸν αὐτούντον αἴσιαν τὸν η-
θῶν, εἶναι αὐτογενον καὶ συσχέν-
ται, καὶ να απειρίηται τὸ Νέοντος
μὲν ὥλε τὰ δυνατὰ πίστα; Εἰ γά-
μον εἰπεῖται να λαβεῖν διπολεύσιτον
εκέντον, τὸ διποίον δέοντα πρότερον
καὶ τὸ ζητήτων, διδοῦσι οἱ οἱον-
τονεῖς οἱ νέοι να διεργάσιτον εἰς τὸν
αυτοῖς· Εἴδε δὲ λογο! Τῷ δὲ
οὐλίγιον πότῳ τὸ δημιουρεῖται διεύ-
θυνε λεῖψη λόγον τὸν τὰ εἴται ἀφε-
λεῖσθαι εἰς τὸ Κοινόν.

X 17 X

Εἰς βέβητας διαρραιαὶ πεύσιμοι
τίνων Εὐθεστον, περιεργάθων συμ-
πόμενος τὰ μεταβιβατεῖκας.

ΤΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ.

Ἄρχονταςκεν καὶ χαρέτεν Γαλατεῖ,
καὶ Ελληνοτι.
Συντάξεια Αὐτοχθονικῆς, τὴν Γερ-
μανίας.

Οἱ πιεῖσθαι πούμενοι τῆς Ταξίδιος
καὶ τίνων αἰτῶν διναύσιν, καὶ εἰς τὸν
παρόνταν γλαύκοστα ψέλειται με-
ταρι τας πλέον αἰξιολόγους Ιωσεας
τῆς Αγίας Γραφῆς, ηδὲ ακάτες συντο-
μας ή θενάρας Διηγόεσσε, αφ' εἰδιαδή-
της ακατοταγής εἰδει παντίστις καὶ
ζωῶν φραντζῆς τὸ Διατοκέλευτον.

Φαινεται σαφῶς ἡ ἀφίλετα ταύ-
της τῆς Μεθόδου, εὐτίς ορθῶς σο-
χασθή εκεῖνο, τοι σπονδειοῖς αἵξει
βραχίων εὐέχον.

Εἰς

ΤΑ-

(18)
ΤΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Αφ' εἰδεχθεώσιν δι', πειρήστηκαν ὁρέων αὐτούς τοὺς, μή τε φρονεῖν, οὐδὲ καλλιγράφους λόγον ταυτοδιδύματος, τε ὅποια. Θέλετιν κατεργάζειν εἰς αὐτός· εἶναι μεταχειρία τα μετάθετα μὲ πάσιν ανεβίβειν τὸς Κανόνας τῆς Εὐκαντίας οὐ τῆς Πατλικῆς Γραμματικῆς.

Νομίζουσι πειστοῦντα ἐπαεθμοτομένους τὰ πολλὰ τοῦ διαφορῶν γνωστούς μεταξύ τοῦ οποία τερπετατοῦ εἰς μεντήσις τε εἰς τὴν πορθήτων Πάτην. Σύρις αυτεῖστις καὶ γνωσταῖς τοῖς Διδασκαλοῖς, τοῖς δὲ Γονεῦσιν καὶ ἀδελφαῖς τοιαῦτα ινατασαφήσηται λεπτομερέστερὰ τοῦτον.

Ἐις ταύτους τὴν Τάξιν Σέλιστιν γέγοντον αἱ μισθυλεττούσες τῆς Νίας

Νίας Διαθητικής, πῶν Μύθων τὰ Αἰσθάντα, ηγούμενον τὸν Χρυσόλερα, ηγρ. αἱ δὲ αρχομπόστεις φεύγοντες ποὺ Πανάκτιον γλωσσαν, θέλει περιβάρει εἰς τός Νοστίλλας, θηλασθή Μύθους τὰ Βοκκανίτις, ηγετὸς τὸ Γαλαξίον, ηποι Χεισούστειαν τὸ Κάσα, τύτ.

Διατί θέλει, αἰδενιθή εἰς τὸν

αὐτῷ παύρον μία απεδεινήρα πελίνη

τῆς Γεωργαρίας, οὐ τῆς Αεριγμ-

τικῆς, οὐ πλοιάρητος τῆς Γεράξ-

ιας Κοσμητικῆς Ιεροθείας, οὐ φύ-

σσορις τῆς οποίας, οὐ τροφερότητας,

θέλει λάβην αρχέων άντο τῷ αρχα-

τέλῳ ταξιδίου.

ΤΑ:

(20)
ΤΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ.

Καλῶς παιδεῖσθαι τοῦ παιδιοῦ στον οὐρανόν
καὶ Συζυγίας τῶν Οἰνουχῶν,
καὶ Καρδιᾶς τῶν Ρημάτων, καὶ τῆς
καροτέρους, καὶ απλαστέως
Καρδιᾶς ἐντερίας τῆς Γαστρι-
κῆς, θέλει βασιών τόποις τοῖς
Συύταξιν.

Αἰραγνάστης παλαιῶν Συγγρα-
φεωρ λογορραφικῶν, καὶ ποιητή-
ων, θείκατος, βασιλικῶν, μεταγλωτ-
νίσεων, συντριγμάτων λεπτόφρουρων ει-
δῶν, καὶ παρθείστων, πονηστῶν τῶν
χολῶν καὶ τὸ φέρον παύτης Τα-
ξεας.

Διὰ αὐτῶν τρυμαδέτων καὶ τῆς
Πητοεκκής, τῆς τε Λογικῆς, τῆς
Γεωμετρίας θεωρίας.
Θέλεις ψευδοδιττες αριθμούς τόπων
καὶ Δεσμών ταλαιπωρίας τοῖς
εἰς

(21)

εἰς ἔκεινος τῆς γένες, οἵτινες μίλα-
λεστοὶ ταῦτα οἰνοθεωσασθν Πατερίου,
η τὴν Νομικῶν.
Η Γελλική, ητοί Φρεστζέζικη
γλώσσα θέλει τοῦτο διττον περὶ σον
σεων αἱρεῖς εἰς πατελητήν τὸν Σογ-
δηφέων.

Οἱ παιδεῖς θέλει εἰστέβων εἰς
τὴν αρσενικὴν Τάξιν παρατετῆς το-
λαγκιστῶν, τοὺς εἰς αὐτῶν θέλειν δια-
τείνειν εἰπε τελεα.
Αἴποτε τὸ οὐρανὸν εἶπος μήχει-
τος διδεκτεῖς θέλειει πενταστοὺς τοὺς
Διδέρεα.

Εἰς δὲ τὸ διαδίκταν εἶπος τοὺς
αὐτῶν ἀλικίδεις θέλεισιν αὐτοβιβασθή-
εῖς τὸν Αἰσαρέαν, τοὺς διάτειρας δι-
πανιστῶν εἰς αὐτῶν ταλάχιστον εἰπ-
τεαρέα.
Εἴτε αἰγαλοῦθη θέτει δικῆλος, ή
ψευτ-

(22)
 ἐπιμέλεια, τῷ δὲ ἀναπτυξος πό-
 λεως, διωργών ταῦτα ωραῖην προσωπού-
 των ἐπίστριν τῆς ἀγχιστούς, τῷ
 πάντῃ διδικτυμανῷ. οὐ Συργερφάτις παύ-
 θει τῆς Εὐθέσιας, ἀλλίζει, μὲν
 ταῦτα προώτα μέσα, ταῦτα διωρισθή-
 τα βαλλεῖται, μὲν αριθμούς,
 ταῦτα Νέαν, συναπτεῖσθαι, τοῦ
 γάρ τα διδικτυμανούς ἔχεις,
 οιτινες εἰς αὐτὸν διέλθοντες μποτίσ-
 οῦται τὴν Αγρούλα τὴν τεκτουνταν.

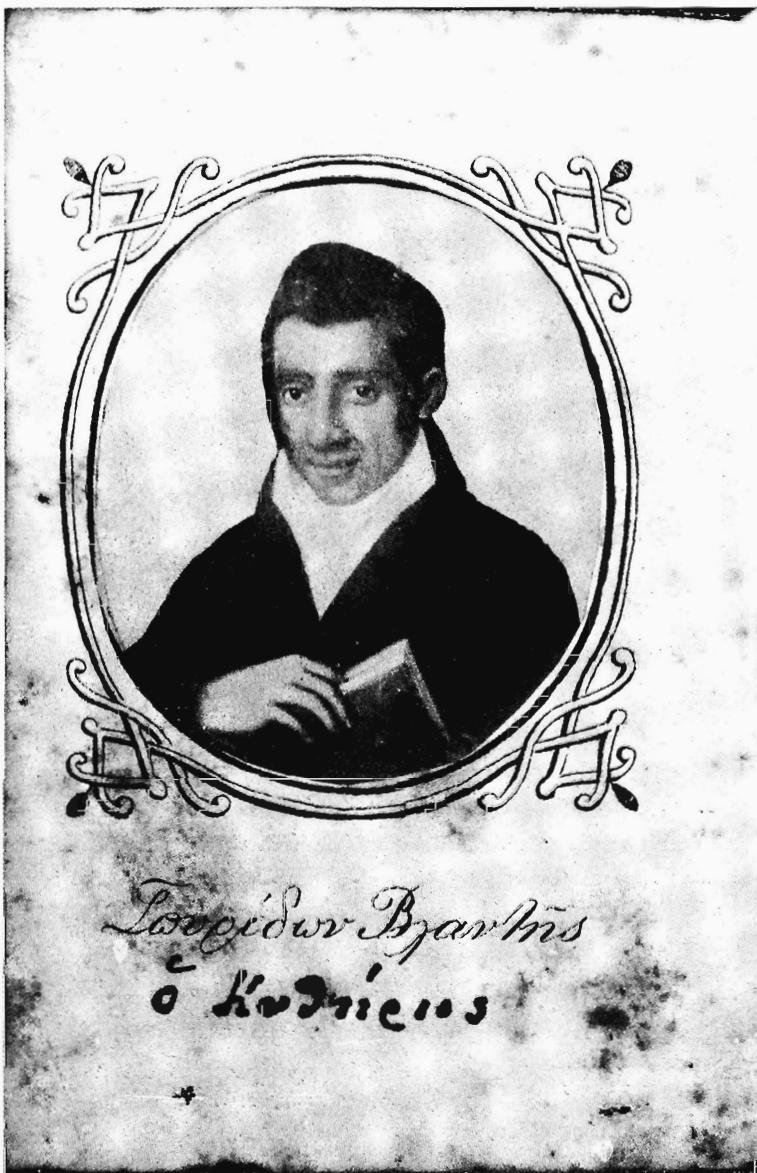
(23)
 Διδικτυον τῆς προώτης Ταξιδιωτικής
 Τῆς Διδικτυον τῆς Τετραγωνικής
 Λ.

Παντοτε φρέστερον, σημ. την τοπίου
 καὶ βασικόν, καὶ τὸ επιβατεῖον
 Μαζωνής εἰς τὸ Σχολεῖον.
 Διπλάσιον τὸ Διδικτυον πληρώματα
 τερψάκτιον τὸ οὐσιατικόν,

σηματικόν

α'. Τὸ Αὐγοπόρητον Παρθενία,
 β'. Τὰ Χειρόγυνα
 γ'. Τὸ Αὐγοπόρον
 δ'. Τὸ Νοίμοβεον

Δι-

Προσωπογραφία του 1814.

